

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

Diplomová práce

2022

Bc. Kateřina Ortová

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

Čtenářské preference studentů středních škol

Diplomová práce

Autor: Bc. Kateřina Ortová
Studijní program: N0114A300053 Učitelství pro střední školy
Studijní obor: Český jazyk a literatura – Základy společenských věd
Vedoucí práce: Mgr. Petra Bubeníčková, Ph.D.
Oponent práce: Mgr. et Mgr. Adéla Štěpánková

Zadání diplomové práce

Autor:	Kateřina Ortová
Studium:	P20P0419
Studijní program:	N0114A300053 Učitelství pro střední školy
Studijní obor:	Český jazyk a literatura, Základy společenských věd
Název diplomové práce:	Čtenářské preference studentů středních škol
Název diplomové práce AJ:	Reading preferences of high school students

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se věnuje čtenářským preferencím studentů středních škol. Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část se zabývá vývojovým obdobím adolescence, čtenářstvím, čtenářskými preferencemi a faktory, které čtenáře ovlivňují. V praktické části je proveden, na základě dotazníkového šetření, kvantitativní výzkum. Jeho cílem je přiblížit okruh čtenářských preferencí studentů středních škol. Pomocí dotazníkového šetření se ve výzkumu zaměřím na čtenářství a preference v povinné i volnočasové četbě studentů.

ZACHOVÁ, Alena. *Čtenářství a čtenářská gramotnost*. Vlkov: Helena Rezková, 2013. ISBN 978-80-904449-7-3.

TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čteme?: obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize : (2007)*. Brno: Host, 2008. ISBN 978-80-7294-270-1.

WILDOVÁ, Radka, ed. *Čtením ke vzdělání*, Praha: Svoboda Servis, 2004. Pro studia. ISBN 80-86320-36-7.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání druhé, doplněné a přepracované. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

HOMOLOVÁ, Kateřina. *Dětský a dospívající čtenář*. [Opava]: Slezská univerzita v Opavě, 2013. ISBN 978-80-7248-952-7.

FRIEDLANDEROVÁ, Hana, Irena PRÁZOVÁ, Hana LANDOVÁ a Vít RICHTER. *České děti a mládež jako čtenáři 2017*. Brno: Host, 2018. ISBN 978-80-7577-804-8.

Garantující pracoviště:	Katedra českého jazyka a literatury, Pedagogická fakulta
Vedoucí práce:	Mgr. Petra Bubeníčková, Ph.D.
Oponent:	Mgr. et Mgr. Adéla Štěpánková
Datum zadání závěrečné práce:	23.2.2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

.....

Poděkování

Ráda bych, na tomto místě, poděkovala své vedoucí práce Mgr. Petře Bubeníčkové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a konzultace, které mi při vypracovávání diplomové práce poskytovala. Poděkování také patří mé rodině, která mi věnovala podporu během celého studia.

Anotace

ORTOVÁ, Kateřina. *Čtenářské preference studentů středních škol*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2022. 87 s. Diplomová práce.

Diplomová práce se věnuje čtenářským preferencím studentů středních škol. Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část se zabývá obdobím adolescence, čtenářstvím, čtenářskými preferencemi a faktory, které čtenáře ovlivňují. V praktické části je proveden na základě dotazníkového šetření kvantitativní výzkum. Jeho cílem je přiblížit okruh čtenářských preferencí studentů středních škol. Pomocí dotazníkového šetření se ve výzkumu zaměřím na čtenářství a preference v povinné i volnočasové četbě studentů. Součástí výzkumu je také porovnání čtenářství studentů středních odborných škol a gymnázií.

Klíčová slova: čtenářství, čtenářské preference, adolescent, faktory čtenářských preferencí, dotazníkové šetření

Annotation

ORTOVÁ, Kateřina. *Reading preferences of high school students*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2022. 87 pp. Master Degree Thesis.

The master thesis focuses on reading preferences of high school students. The work is divided into theoretical and practical part. The theoretical part deals with adolescence, reading in general, reading preferences and factors that affect readers. Quantitative research is conducted in the practical part and is based on a questionnaire survey. The aim is to introduce the range of high school students' reading preferences. Using a questionnaire survey, my research focuses on reading and preferences in compulsory and leisure students' reading. The part of research is comparing reading of specialist high school students and grammar high school students.

Keywords: reading, reading preferences, adolescent, reading preferences factors, questionnaire

Obsah

Úvod	10
1 Charakteristika adolescentního čtenáře	12
1.1 Vývojové období adolescence.....	12
1.2 Vztah adolescenta ke škole.....	14
1.3 Čtenářství adolescentů.....	15
1.4 Čtenářské preference adolescentů	17
2 Čtení, čtenář, čtenářství	18
2.1 Definice pojmu čtenářství	18
2.2 Čtenář.....	19
3 Faktory ovlivňující čtenářství.....	21
3.1 Rodina.....	22
3.2 Škola.....	24
3.3 Vrstevníci	26
3.4 Knihovna.....	27
3.5 Média a technologie	30
4 Výzkumy čtenářství adolescentů	33
4.1 Výzkum Kateřiny Homolové	33
4.2 Výzkum Hany Friedlanderové, Víta Richtera a kol.	35
4.3 Výzkumy Jiřího Trávníčka.....	38
5 Charakteristika výzkumu	41
5.1 Výzkumné cíle.....	41
5.2 Metodologie výzkumu.....	42
5.3 Výzkumný vzorek	43
6 Analýza výsledků výzkumu.....	45

6.1	Otázky zaměřené na trávení volného času	45
6.2	Otázky zaměřené na postoj ke čtenářství	47
6.3	Otázky zaměřené na preference výběru knih a důvod čtení	51
6.4	Otázky zaměřené na čtenářské preference	55
6.5	Otázky zaměřené na faktory ovlivňující čtenářství	64
7	Ověření hypotéz	71
8	Shrnutí výsledků výzkumu	73
	Závěr	76
	Seznam použitých zdrojů	78
	Seznam grafů a tabulek	81
	Seznam příloh.....	83

Úvod

Pro svou diplomovou práci jsem si vybrala téma *Čtenářské preference studentů středních škol*. Důvodem pro výběr tohoto tématu bylo především mé plánované profesní působení na středních školách.

V poslední době je čím dál těžší zaujmout děti četbou, ještě o něco více problematické je zaujmout dospívající. Na středních školách se učitelé literatury věnují především povinné četbě. Z pravidelných výzkumů čtenářství Jiřího Trávnička ovšem víme, že dospělí čtenáři se věnují především četbě současné oddechové beletrie, výrazně menší množství populace čte ve svém volném čase klasickou literaturu. Proto je výzkum této práce zaměřen především na volnočasovou četbu studentů. Věnovat v hodinách literatury více času i knihám z volnočasové literatury, které pro některé adolescentní čtenáře mohou být atraktivnější, by mohla být jedna z možných cest, jak některé studenty více motivovat ke čtení. Je ovšem nutné znát jejich čtenářské preference.

Existuje několik výzkumů čtenářství v České republice, velká část z nich se ovšem věnuje výhradně dětem nebo celé dospělé populaci od 15 let. Výzkumů zaměřených pouze na adolescentní čtenáře ve věku, kdy navštěvují střední školy a jsou tedy na přerodu ze čtenáře dětského (pubescentního) do čtenáře dospělého, je poměrně malé množství. Hlavním cílem této práce je proto přispět výzkumem k této problematice.

Teoretická část práce je věnována přiblížení problematiky čtenářství, se zvláštním zaměřením na adolescentní čtenářství. Pro lepší orientaci ve věkovém období a pojmech, kterými se práce zabývá, bude nejprve charakterizována adolescence a čtenářství jako takové. Dále budou popsány zásadní faktory, které čtenářství ovlivňují. Nakonec budou interpretovány některé výzkumy adolescentního čtenářství, které v posledních letech vznikly.

Praktická část práce bude potom věnována samotnému výzkumu. Výzkum je zaměřen především na čtenářské preference adolescentních čtenářů. Výzkum proběhne pomocí kvantitativní metody dotazníku. Sběr dat bude probíhat na několika středních školách. Cílem výzkumu bude analyzovat, jaký vztah mají středoškolští studenti ke čtenářství, důvody, pro které čtou nebo preference, podle kterých si knihy vybírají. Zvláštní pozornost bude věnována čtenářským preferencím literárních žánrů i

konkrétních autorů a knih. Část výzkumu bude věnována i faktorům, které čtenáře ovlivňují.

Výzkum má ukázat nejen vztah adolescentů ke čtenářství a jejich čtenářské preference, ale i na případné rozdíly vztahu ke čtenářství studentů středních odborných škol a gymnázií.

1 Charakteristika adolescentního čtenáře

Považuji za důležité v úvodu vymezit vývojové období cílové skupiny, které se tato práce, především její empirická část, věnuje. Věk studentů středních škol odpovídá vývojovému stupni adolescence. Je to období plné změn v oblasti tělesné, psychické i sociální. I tyto změny se mohou podílet na utváření čtenářských preferencí studentů a jejich postoje ke čtenářství.

1.1 Vývojové období adolescence

Období adolescence se pohybuje ve věku od 10 do 20 (22) let. Literatura se však plně neshoduje v zařazení tohoto období. Psychologové Langmeier a Krejčíková (2006) například začleňují adolescenci (15-22 let) do období dospívání spolu s pubescencí (11-15).

Stejně tak i psycholog Macek (2003), který období adolescence rozděluje do tří fází. Časná adolescence se pohybuje v rozmezí 10-13 let věku, střední adolescence 14-16 let a pozdní adolescenci datuje od 17 do 20 let. Upozorňuje také na to, že velký časový rozptyl znamená velké změny v průběhu tohoto období.

Přední česká psycholožka Marie Vágnerová (2012) pracuje s rozdělením adolescence na dvě fáze. Raná adolescence, mnohdy v literatuře označovaná jako pubescence, je lokalizována mezi 11.- 15. rokem života. Pozdní adolescence trvá od 15. do 20. let

Vzhledem k zaměření práce se ovšem budeme zabývat pouze obdobím věku 15-20 let.

Z kognitivního hlediska a Piagetovy teorie dosahuje dospívající již v období pubescence stádia formálních logických operací, stejně získává schopnost abstraktního myšlení. Dospívající je schopen mnoha myšlenkových operací, a to i bez ohledu na realitu. Mezi jednotlivci jsou ovšem na základě jak vrozených dispozic, tak příležitostí k řešení problému značné rozdíly. Tento vývoj souvisí také s tím, že dospívající nyní dokáže srovnávat realitu s tím, co by případně mohlo být a začíná přemýšlet o budoucnosti. Z toho pramení častá nespokojenost nebo kritičnost. Nastupuje také nový

způsob morálního usuzování. Dospívající dokáže brát ohled na druhého, zároveň i pohlížet na sebe zvnějšku (Langmeier, Krejčíková, 2006).

Zásadní je pro období adolescence socializace. Pozdní adolescence je ve znamení přechodu do dospělosti a přípravy na profesní roli.

Adolescent působí v různých sociálních skupinách a jeho postavení a role v průběhu tohoto období se značně proměňují. Co se týče rodiny, dochází v první fázi k odpoutání od rodičů, ke konci období se ovšem vztahy většinou stabilizují. Adolescent se dostává do nové vzdělávací instituce, kde získává nejen nové vlastnosti, dovednosti, ale také roli v nové vrstevnické skupině, navazuje nová přátelství a první partnerství. U starších adolescentů nakonec dochází k ústupu od důrazu na skupinovou identitu, důležitější pro ně začíná být vymezení individuální. Nakonec zde máme pracoviště, kde starší adolescent získává novou roli (Vágnerová, 2012).

Macek (2003) uvádí jako jeden z teoretických přístupů k adolescenci koncept R. J. Havighursta, který přistupuje k vývojovým obdobím jako k času pro splnění vývojového úkolu, v němž jsou zahrnuty potřeby a očekávání jak společnosti, tak samotného jedince, který je má v daném období naplnit.

- *„Přijetí vlastního těla, fyzických změn, včetně pohlavní zralosti a pohlavní role.*
- *Kognitivní komplexita, flexibilita a abstraktní myšlení – schopnost aplikovat intelektový potenciál v běžné každodenní zkušenosti.*
- *Uplatnění emočního a kognitivního potenciálu ve vrstevnických vztazích, schopnost a dovednost vytvářet a udržovat vztahy s vrstevníky obojího pohlaví.*
- *Změna vztahů k dospělým (rodičům, dalším autoritám) – autonomie, popř. vzájemný respekt a kooperace nahrazuje emoční závislost.*
- *Získání představy o ekonomické nezávislosti a směřování k určitým jistotám, které s ní souvisejí – k volbě povolání, k získání základní profesní kvalifikace, k ujasnění představ o budoucí profesi.*
- *Získání zkušeností v erotickém vztahu, příprava pro partnerský a rodinný život.*

- *Rozvoj intelektu, emocionality a interpersonálních dovedností zaměřených ke komunitě a společnosti – tj. získání kompetence pro sociálně zodpovědné chování.*
- *Představa o budoucích prioritách v dospělosti – důležitých osobních cílech a stylu života.*
- *Ujasnění hierarchie hodnot, reflexe a stabilizace vlastního vztahu ke světu a k životu (světový názor)“ (Macek, 2003, str. 17).*

Uvádím přehled vývojových úkolů, který Macek vytvořil. Zde poslouží k sumarizaci základních proměn ve všech oblastech, které život adolescenta provázejí.

1.2 Vztah adolescenta ke škole

Škola je, hned po rodině, pro socializaci a vliv na osobnost nejzásadnějším činitelem.

Pro starší adolescenty je stěžejní přechod do různých institucí sekundárního vzdělávání. Zde nastává sociální diferenciaci, díky níž si adolescent uvědomuje budoucí společenské zařazení. Volba vzdělávacího oboru souvisí s předchozí zkušeností s vlastním výkonem. Diferenciaci středního vzdělávání ovlivňuje i motivaci ke školní práci. Konec povinné školní docházky doprovází potřeba získat dobré známky a dostat se na požadovanou střední školu. Po přijetí se tato motivace proměňuje. Zůstává u studentů, kteří se stávají uchazeči o studium na vysoké škole. U studentů, kteří ovšem nechtějí ve studiu pokračovat, se motivace ke školní práci mění. A to zejména proto, že známky se stávají pro budoucí uplatnění téměř bezvýznamné (Vágnerová, 2012).

Vágnerová (2012) ve své publikaci také upozorňuje na zvýšenou kritičnost adolescentů ke škole. Ta pramení v sociálním postavení, které po studentovi nevyžaduje zvláštní opatrnost, proto může více poukazovat na nedostatky instituce. V tomto se ale opět liší studenti různých škol. Učňové jsou více materiálně zaměřeni a jsou si vědomi toho, že peníze mohou vydělat i bez odborného vzdělání. Jejich postavení nemá příliš vysokou sociální prestiž a s profesní volbou často nejsou úplně ztotožnění. To zapříčiňuje, že jsou k instituci kritičtější. U studentů je identifikace s budoucím sociálním postavením a profesní volbou vyšší, jejich kritičnost k instituci je tedy nižší.

Zásadní je také proměna volnočasových aktivit v období starší adolescence. Pro adolescenta je důležitý aktivní společenský život a tomu přizpůsobuje své aktivity. Trávení volného času se pochopitelně také proměňuje v čase. Macek (2003) uvádí, že v roce 2001 se čas, který dospívající tráví u počítače, pohybuje kolem půl hodiny denně. Hlavní náplní dne je pro adolescenta čas s přáteli, sledování televize, poslech rádia a sport.

Výzkum *České děti a mládež jako čtenáři 2017* (Friedlaenderová, Landová, Prázová, Richter, 2018) ukazuje, že mezi nejčastější denní aktivity dnešní mládeže ve věku 15-19 let je využívání sociálních sítí, vyhledávání na internetu, poslech hudby, sledování filmů a hraní elektronických her. Čas věnovaný přípravě do školy se věkem rapidně snižuje, především potom u chlapců.

1.3 Čtenářství adolescentů

Čtenářství u adolescentů ve věku od 15 do 19 let je komplexnější téma. U mladších dětí je čtení z velké části podmíněno školou a rodinou. Při přechodu na střední školu je adolescent stále částečně ovlivněn povinnou četbou, krystalizuje se ovšem i specifické zájmové zaměření. Zásadním pro život adolescenta je hledání vlastní identity, což se nepochybně silně promítá do čtenářství.

V období adolescence se proměňuje vztah ke knize. Čtenář v tomto věku již je schopen estetického hodnocení díla a začíná u něj v četbě převažovat touha po poznání. *„Díky četbě dokážou někdy dospívající snáze překonávat zklamání mezi realitou a jejich představami. Knižní příběhy přispívají k tvorbě a upevnění jejich světonázoru, jsou pro ně zdrojem zábavy i pramenem studia“* (Homolová, 2013, s. 268).

S rostoucím věkem se frekvence čtení snižuje, a naopak zvyšuje vzděláním rodičů. Z výzkumu *České děti a mládež jako čtenáři 2017* (Friedlaenderová, Landová, Prázová, Richter, 2018) můžeme vyčíst hlavní důvody, proč dospívající ve věku 15-19 let nečtou.

- Nejčastějším důvodem, který respondenti uváděli, byla nuda.
- Dalším častým důvodem byl nevhodný výběr žánru.

- Respondentům často u knihy vadí dlouhé a podrobné popisy, u kterých mohou ztrácet pozornost.
- Nevhodný výběr knihy z hlediska věku je další často uváděný důvod. Zde může jít i o pokus vrátit se k oblíbenému žánru z dětství.
- Nakonec je, jako nejčastější důvod, uváděn zastaralý jazyk a styl. To souvisí především s povinnou školní četbou, která dospívající často může demotivovat.
- K dalším příčinám nečtenářství dospívajících patří nedostatek času a další zájmové volnočasové aktivity. Nakonec lenost a náročnost čtení z hlediska úsilí a koncentrace.

Pedagožka Kateřina Homolová (2013) se ve svém výzkumu, mimo jiné, zaměřuje na pojetí a sebepojetí čtenáře různých věkových skupin. Z výpovědí respondentů vidíme, že většina adolescentů vnímá čtenáře především jako někoho, koho čtení baví. Podle některých je ovšem čtenářem i ten, kdo čte kvůli školní povinnosti. Většina dotazujících dospívajících nebyla toho názoru, že být čtenářem musí být automaticky spojováno se čtením knih. Většina adolescentů vnímá čtenáře jako toho, kdo čte knihy, ale zároveň může číst také elektronické knihy, noviny, časopisy nebo zprávy na internetu.

Zajímavé je i vnímání vzhledu typického čtenáře. Většina dotazovaných se přiklání k názoru, že čtenářem může být úplně každý nemá podle nich žádné typické znaky. Několik z dotazovaných vidí čtenáře jako staršího člověka, který se spíše vyhýbá společnosti a nosí brýle. Toto vnímání se podobá pohledu mladších školáků. Co se týče frekvence čtení, dotazovaní kladli důraz na pravidelnost čtení. Dalším kritériem bylo, že čtenáři by měli mít své vlastní knihy doma, ve čtečce nebo pravidelně navštěvovat knihovny (Homolová, 2013).

Čtenářství adolescentů je méně probádaná oblast. Výzkumníci se více věnují dětským, pubescentním a dospělým čtenářům. Několika málo výzkumům, které v oblasti čtenářství adolescentů vzniklo, se ovšem budu věnovat v další z částí diplomové práce (viz kapitola č. 4).

1.4 Čtenářské preference adolescentů

Četba je zprostředkovatelem emocí, to je pro dospívající důležitým činitelem. Vzhledem k emočně vypjatému období, kterým adolescence je, může být četba prostředkem k relaxaci a řešení problémů, které zrovna prožívá. Čtenáři se můžou vžít do hrdiny, srovnávat svůj život se situacemi v příběhu a identifikovat se s nimi.

Proto si dospívající v četbě volí především pravdivé příběhy, nebo ty, které jsou v promítnutí do života pravděpodobnější. Přehnaně kladní hrdinové proto mládež v tomto věku nepřitahují. Preferují také konkrétní témata. Zálibu nacházejí například v literatuře s erotickou tematikou, jelikož v této oblasti ještě většinou nebyvají jejich sexuální tendence uspokojovány (Homolová, 2013).

Jak již bylo zmíněno, v období adolescence se výrazně diferenciuje individuální a zájmové zaměření. V oblasti četby proto můžeme vidět větší žánrové rozpětí.

Homolová (2013) uvádí, že na prvním místě zůstává společenská, dobrodružná, cestopisná a detektivní próza. Zájem je také projeven o historický román. V poslední době se také značné oblibě dostává fantasy a sci-fi literatuře.

Psychologové Fiedlaenderová, Landová, Prázová a Richter (2018) uvádějí, že dospívající si nejčastěji vybírají knihy právě podle žánru. Roli hraje ovšem i doporučení kamarádů, školy nebo rodičů. S rostoucím věkem se také zvyšuje počet čtenářů, kteří si vybírají knihu podle autora. U dospívajících ve věku 17-19 let je také důležitým faktorem internet, který je pro ně zdrojem recenzí, žebříčků oblíbených knih a doporučení z fanouškovských skupin.

2 Čtení, čtenář, čtenářství

Součástí diplomové práce je teoretické pojetí čtenářství a čtenářské gramotnosti. Ačkoliv spolu tyto dvě oblasti úzce souvisí, a mnohdy jsou i zaměňovány, považuji za důležité je od sebe oddělit. V následující kapitole se proto budu věnovat pouze čtenářství a několika výzkumům, které byly v českém prostředí v posledních letech provedeny.

2.1 Definice pojmu čtenářství

S pojmem čtenářství se pojí další termíny. Základem pro rozvoj čtenářství je nepochybně samotné čtení. Primární význam slova čtení je označení procesu vnímání a uvědomování si významu čteného textu složeného ze slov. Můžeme ho ovšem definovat i jako druh řečové činnosti spočívající ve vizuální recepci znaků. (Homolová, 2013).

V užším slova smyslu nám ovšem přináší definici literární teoretik Jiří Trávníček, který již spojuje čtení konkrétně s knihou. „*Čtení – mediální aktivita zaměřená na knihy a jejich duševní přisvojování, čas věnovaný knihám, základní aktivita související s knihami, sociokulturní dovednost*“ (Trávníček, 2008, s. 35).

U Trávníčka se setkáváme i s konkrétní definicí čtenářství. „*Čtenářství – pojem, který se používá zejména v souvislosti s dětskou populací, plánovitě a cílené rozvíjení četby zejména za pomoci školy, knihoven a jiných vzdělávacích institucí*“ (Trávníček, 2008, s. 35).

Definice dle výzkumu *PIRLS 2001* zní: „*Čtenářství vyjadřuje aktivní vztah k četbě a literatuře vůbec. Je vnímáno jako důležitý faktor kultivace a socializace jedince, a proto se dá předpokládat, že jeho úroveň do jisté míry ovlivňuje i celkovou vzdělanost národa.*“

Psycholožka Šauerová uvádí oblasti čtenářství, se kterými pracuje Smetáček. Ty ukazují, jaké oblasti ve vztahu dítěte k četbě čtenářství pojímá.

- „*Čtenářský zájem, motivace,*
- *čtenářské zvyky, návyky, postoje projevující se ve výběru četby, v zaměření zájmu i v samostatném procesu četby,*

- *interpsychické procesy spojené s četbou, pochopení, interpretace a prožívání díla,*
- *účinek četby, projevující se ve struktuře osobnosti,*
- *typologie čtenářů, diferenciaci čtenářů podle zájmů, ovlivnitelnosti, způsobu prožívání apod“ (Šauerová, 2015, s. 20).*

Ačkoliv se různé definice částečně liší, mají společné to zásadní, tím je vytváření a rozvíjení vztahu k četbě.

2.2 Čtenář

Pokud na pojem čtenář nahlédneme z obecného hlediska, lze konstatovat, že čtenářem je osoba, která umí číst. Homolová (2013) uvádí několik definic čtenáře. Může se jednat o jedince, který vnímá psaný text a má k němu vztah. Čtenářem může být osoba aktuálně čtoucí, ale i osoba, která někdy četla. Uvádí i definici čtenáře z knihovnického hlediska, kde je čtenář osoba, která je zapsána v instituci a která si vypůjčí alespoň jednu knihu ročně.

V Trávníčkově obecné terminologii je čtenář ten, „*kdo deklaruje, že čte (knihy), ten, jehož mediální dovednost je směřována ke čtení, duševní uživatel knih (a jiných písemných zdrojů.*“ (Trávníček, 2008, s. 35).

Uvádím definici a typologii čtenáře, které pro své výzkumy využívá právě Jiří Trávníček, jeden z předních výzkumníků čtenářské kultury u nás.

Trávníček (2008) uvádí jako základní kritérium pro čtenáře jednu přečtenou knihu za rok. S kritériem „jak často“ ovšem dál pracuje stejně tak, jako s kritériem minut věnovaných čtení a motivace ke čtení. Co se týče základní typologie čtenářů, kterou Trávníček využívá, je založena na hlavním kritériu „jak často“, které rozliší čtenáře a nečtenáře. U dospělých jedinců má na čtenářství vliv mnoho faktorů, těmi základními jsou: vzdělání, ekonomická aktivita, povaha práce, velikost příjmu, místo bydliště, pohlaví.

Na základě kritéria „jak často“ a vlivu různých faktorů ukazuje jeho výzkum z roku 2011 socio-demografický profil jednotlivých čtenářů:

- *nečtenář (0 knih za rok)*: muž (25-35 let), bez maturity, fyzicky pracující, z menšího sídla, z nižší příjmové kategorie,
- *čtenář sporadický (1-6 knih)*: spíše muž, věková kategorie 45-54 let, středoškolské vzdělání, spíše fyzicky pracující,
- *čtenář pravidelný (7-12 knih)*: spíše žena, 35-44 let, vzdělání vysokoškolské, spíše duševně pracující,
- *čtenář častý (13 a více knih)*: žena, 15-24 let, vysokoškolské vzdělání, spíše ekonomicky neaktivní nebo duševně pracující, z velkoměsta,
- *čtenář vášnivý (50 a více)*: spíše žena, 65 a více let, spíše vysokoškolské vzdělání a spíše ekonomicky neaktivní nebo duševně pracující, spíše z velkoměsta (Trávníček, 2011, s. 60).

Čtenář a vztah ke čtenářství je podmíněn vývojem. První etapou je již předškolní věk, který je zásadní pro tvorbu čtenářského vědomí a získání kladného postoje ke čtenářství. Dalším krokem ve vývoji čtenáře je první stupeň základní školy, kde dochází ke vzniku čtenářské dovednosti a proměnám postoje ke čtenářství. Následné období dospívajícího čtenáře je velmi dynamické a proměnlivé, především v období pubescence. V tomto období se jedinec rozhoduje, zda rád čte, či bude čtení odmítat, a to na základě jak racionálních úvah, tak mezigeneračních konfliktů, které toto období doprovází. Nakonec je adolescentní čtenář, u kterého se již postoj ke čtení pomalu ustaluje a přechází do světa dospělého čtenáře (Homolová, 2013).

Z výše uvedeného vidíme, že hlavním ukazatelem je pro čtenáře počet knih, které přečte za dané období. Nejčastější je pojetí čtenáře jako osoby, co přečte minimálně jednu knihu za rok. Jak je patrné z Trávníčkových výzkumů, v jednotlivých etapách života má člověk více, či méně času na čtení.

3 Faktory ovlivňující čtenářství

Na čtenářství má vliv celá řada faktorů. Můžeme je rozdělit na vnější a vnitřní. Mezi ty hlavní patří především:

- rodina,
- škola,
- působení knihovny,
- názory vrstevníků,
- vliv medií, především internetu a televize.

Můžeme vycházet z průzkumů naší populace Jiřího Trávnička (2014). Vidíme, že až 50 % vlivu na čtenářskou socializaci má rodina, až 20 % respondentů uvádí jako důležitý pro postoj k četbě vliv školy a knihovny. 12 % respondentů přivedlo k četbě povídání si o knihách s přáteli a známými. Zajímavé je, že prostředí (rodina, vrstevníci) výrazně více ovlivňuje ve čtenářské socializaci ženy, muži častěji uvádějí, že si cestu k četbě našli sami.

Trávniček, 2014, s. 132

V následujících podkapitolách se budu zabývat jednotlivými faktory, které čtenářství ovlivňují, především potom z pohledu dětí a dospívajících.

3.1 Rodina

Rodina, jako základní socializační činitel, hraje zásadní roli i ve vytváření kladného postoje ke čtenářství i rozvíjení čtenářských dovedností.

Sociologové Gabal a Václavíková-Helšusová (2003) uvádí výčet charakteristik rodin, ve kterých má dítě větší šanci na vytvoření vztahu ke čtení:

- *„Rodiny s čtenářským zázemím – kde rodiče čtou, čtou s dětmi, komunikují s dětmi o knihách.*
- *Rodiny s otevřeným přístupem k dítěti jeho zájmům – věnují se volnému času dětí, motivují je k aktivitě, k vzájemné spolupráci i zábavě v rámci rodiny.*
- *Rodiny s větším vzdělanostním kapitálem.*
- *Rodiny s vyšším příjmovým zajištěním.*
- *Rodiny vyšším pracovním profesním postavením rodičů“* (Gabal, Václavíková-Helšusová, 2003, s. 29).

Můžeme vidět, že jsou pro vliv rodiny důležité tři roviny: čtenářské zázemí, rodinné klima a sociální a ekonomické charakteristiky rodiny.

Co se týče rodinného zázemí, je tu několik faktorů, které děti vnímají a jsou pro rozvoj jejich vlastního čtenářství důležité. Hlavní roli hraje předčítání rodičů dětem již v raném dětství. Pozitivní dopad má také pohled dítěte na rodiče s knihou.

„Velmi pozitivně působí, když dítě vidí knížku otevřenou na klíně rodičů nebo podanou jejich rukou. Tak primárně ztotožní neznámou věc – knihu – se známým člověkem a zařadí ji mezi věci blízké, hodné, přívětivé a vždy po ruce. Je tedy rovněž vhodné zařízovat a vybavovat dětem jejich domácí knihovničku právě již v předškolním věku. Má-li být kniha dítěte důvěrným přítelem, nemělo by mu být zapovězeno se jí dotýkat a „číst“ ji po svém“ (Homolová, 2013, s. 84).

Velké procento dětí, kterým rodiče pravidelně čtou, jsou děti, které v pozdějším věku samy čtou denně. Stejně tak důležité je ale pohled dítěte na rodiče, který čte. Díky tomu, že dítě vidí individuální činnost rodiče a věnování volného času četbě, samo si později vytváří vlastní přístup ke knize. S knihou děti vidí výrazně častěji matky než otce (Gabal, Václavíková-Helšusová, 2003).

Často se rodiče domnívají, že stačí dětem číst jen po dobu, kdy samo číst nedokáže. Doporučuje se ovšem přestat s předčítáním knih dětem až ve chvíli, kdy je samotné začne čtení bavit a dokážou mu porozumět. Dále je potřeba neznehodnocovat důležitost čtenářské aktivity. Mnohdy se stává, že rodiče na jednu stranu dítě ke čtení nutí, ale poté ji vyhodnotí jako zbytnou a nahradí ji, z jejich pohledu, důležitější aktivitou. Tím dítě ztrácí motivaci ke čtení (Švamberk Šauerová, 2015).

Zásadní vliv má také povídání si rodičů s dětmi o knihách a čtení. Pokud je v rodině komunikačně otevřené prostředí, má to pozitivní vliv na čtenářské návyky dětí. *„Prostřednictvím schopnosti rodičů bavit se s dětmi o knížkách se nejsilněji zhodnocují rodinné čtenářské i vzdělanostní předpoklady a celková čtenářská „vybavenost“ a zralost rodičů. Možnost i schopnost dítěte uplatnit a komunikovat svůj vlastní čtenářský zážitek a zkušenost v rodině má pro rozvoj čtenářství dětí strategický význam“* (Gabal, Václavíková-Helšusová, 2003, s. 25).

S komunikací v oblasti čtenářství v rodině souvisí i znalost a orientace rodičů v dětské literatuře a snaha poradit dětem s četbou. Velká část rodičů přenechává tuto kompetenci škole nebo ji přenáší na samotné děti. Souvisí s tím i četnost dávání knihy dětem jako dárek. Výzkum Friedlaenderové a kol. (2018) ukazuje, že až 90 % dětí je alespoň občas obdarována knihou, což je velmi pozitivní výsledek. Pravidelně ovšem dostává knihy pouze třetina dotazovaných. Jedním z ovlivňujících faktorů je vzdělání rodičů. S vyšším vzděláním rodičů roste časnost dostávání knih, ale i celkově pozitivní postoj k četbě.

Jak už bylo řečeno, kromě vzdělání rodičů je také důležitým faktorem ekonomické zázemí rodiny a profesní zaměření rodičů. *„Směrem k vyšším profesním pozicím, kde narůstá autonomie, tvořivost i tlak na sebevzdělávání a klesá podřízenost, roste pravděpodobnost, že budou rodiče schopni své děti v oblasti čtení motivovat“* (Gabal, Václavíková-Helšusová, 2003, s. 28).

Gabal s Václavíkovou-Helšusovou (2003) poukazují i na vliv příjmové úrovně rodiny. Ta se projevuje nejen v možnostech vytváření čtenářsky vybavené domácnosti, ale i ve vzniku zázemí, které lépe poskytuje podporu v utváření čtenářských návyků.

Z výše uvedeného je zřejmé, že rodina a rodinná edukace je pro čtenářské návyky dětí opravdu zásadní.

3.2 Škola

Škola je, hned po rodině, dalším zásadním faktorem, který ovlivňuje čtenářství. Mnohdy se mylně domníváme, že při přechodu do školního prostředí škola přebírá zodpovědnost, není tomu tak. Škola s rodinou by měla mít založen vztah na kooperaci a vzájemně se doplňovat.

„Z hlediska čtení škola zhodnocuje a doplňuje to, co rodina vytvořila. Pokud je rodina v oblasti čtenářského zázemí pro dítě nedostatečná nebo deficitní, zbývá rozhodující úloha především na škole. Výsledky ukazují, že v první poloze – ve zhodnocování nadprůměrného čtenářského vkladu v rodině - škola vklad rodiny zhodnocuje a zvyšuje. Pokud jde o její schopnost doplnění nebo substituce rodiny, v které dítě nemá dostatečné čtenářské zázemí, jeví se výkonnost našeho školství v méně příznivém světle“ (Gabal, Václavíková-Helšusová, 2003, s. 30).

Dětem, které čtou, se ve škole více daří a mají ke vzdělávání obecně pozitivní vztah. Tak je tomu i v hodinách českého jazyka, který takové děti baví. Čtenářství je posilováno především v hodinách českého jazyka.

„Již první kroky při školní výuce jsou vedeny tak, aby se žák stal aktivním subjektem v tomto procesu, aby byla vzbuzena jeho přirozená touha číst, seznamovat se s knihami a využívat je v různých situacích, sdělovat své první čtenářské zážitky ostatním, a tedy postupně vnímat čtení jako důležitou potřebu a hodnotu. Žáci by měli poznat, že čtení je naprosto přirozenou součástí života, že hraje velkou roli v mezilidské komunikaci. Je tedy důležité techniku čtení i porozumění textu náležitě rozvíjet“ (Homolová, 2013, s. 112).

Gabal a Václavíková-Helšusová (2003) určují tři základní oblasti vlivu školy na čtenářství: práce s knihou, úkolování dítěte domácí četbou, zúročení četby dětí ve výuce. Škola má tedy v rukou aktivní prostředky, díky kterým může zvyšovat čtenářské návyky žáků. Z jejich výzkumu vyplývá, že český jazyk baví více dívky než chlapce.

Výchova ke čtenářství probíhá nejčastěji v literární výchově, která je přímo určena k formování vztahu žáků k četbě. *„Hlavním posláním učitele literární výchovy je naučit žáky komunikovat s uměleckou literaturou, vést a motivovat je k četbě, pěstovat četbu jako kulturní potřebu dítěte“ (Homolová, 2013, s. 128).*

Cílem literární výchovy má být především vytvoření dlouhodobého, ideálně celoživotního, pozitivního vztahu k četbě. Žákův zájem o četbu by neměl končit uzavřením školní docházky. S tím souvisí opět role učitele literatury a jeho volby textů, které by měly směřovat i k potřebám žáka, stejně tak by měl být učitel i určitým propagátorem moderních textů. To vše napomáhá k vytvoření pozitivního vztahu k četbě (Čuřín, Bubeníčková, 2013).

Na jedné straně tedy stojí práce s knihou přímo ve škole, důležitost správného výběru textů je pro vytváření vztahu k četbě nepopiratelný. To stejné ovšem platí i u povinné a doporučené četby, což je další vlivný nástroj v kompetenci učitele.

Doporučená četba se opět stává prostorem pro spolupráci rodiny a školy, dochází zde k propojení školního a domácího prostředí. Pro čtenářství má doporučená četba zásadní postavení mezi školními čtenářskými aktivitami, až čtvrtina dětí ovšem tuto podporu ze strany školy nedostává. Přitom se především domácí četba v souvislosti s další prací a reflexí četby ve škole jeví jako zásadní upevnění vztahu ke knize (Gabal, Václavíková-Helšusová, 2003).

„Atmosféra školní výuky literatury dle žáků souvisí přímo s její atraktivitou ovlivněnou probíranou látkou, didaktickými postupy, kterými je vykládána, a osobností učitele. Individuální doporučení knih učitelem může upevnit postavení četby v hodnotovém žebříčku žáka a zároveň může být pokládáno za faktor posilující čtenářství“ (Zachová a kol., 2012, 73).

Jak již bylo řečeno, zásadní pro čtenářské návyky je kooperace školy s rodinou. Stejně tak se ovšem prolínají další faktory. Ve školním prostředí si žáci utvářejí vztah k četbě, ten je ale z velké části ovlivněn i vrstevníky a společnému utváření postojů ke čtenářství, s těmi se žáci setkávají především na půdě školy. Vlivu vrstevníků se bude věnovat následující podkapitola.

3.3 Vrstevníci

Především u dětí hraje vrstevnická skupina v utváření postoje ke čtenářství poměrně významnou roli. U starších dětí a dospělých se vliv může odrážet například v preferencích.

„Pro čtenářskou aktivitu jsou důležité i vrstevnické skupiny. Čtení hraje i sociální roli, ať již v oblasti utváření neformálních vztahů a v komunikaci, tak z hlediska zárodků sociální diferenciaci a strukturaci“ (Gabal, Václavíková-Helšusová, 2003, s. 20).

Můžeme hovořit o tom, že čtení má i sociálně selektivní vliv. Dítě se více orientuje ke skupině vrstevníků, kteří knihy čtou a baví je o nich mluvit, nebo naopak k těm, kteří mají odlišné aktivity a čtení pro ně není atraktivní. Právě četba může být jedním z faktorů, které mají vliv na utváření rozdílů uvnitř vrstevnických skupin. Pokud je dítě motivováno kamarády, kteří sami knihy čtou, má větší šanci, že si vztah ke knize samo utvoří (Gabal, Václavíková-Helšusová, 2003).

Co se týče komunikace vrstevníků o knihách, Zachová a kol. (2012) poukazuje na srovnání s rodinným prostředím. Žáci, kteří si o knihách a čtení nepovídají se svými přáteli si na toto téma nepovídají ani s rodiči. Pro komunikaci na téma čtení se nabízí školní prostředí, zde ovšem téma knih souvisí s určitou nutností a povinností v rámci výuky.

Výzkum literární teoretičky Aleny Zachové a kol. (2012) také ukazuje, že působení vrstevnické skupiny často ovlivňuje žáky negativním způsobem. *„Upřednostnění četby před společnou aktivitou s přáteli považují oslovení žáci často za příčinu negativních sankcí, které mohou nabývat různé formy (posměšky, změna postavení v rámci skupiny). Zároveň někteří žáci považují čtení mezi vrstevníky za natolik nehodnotné, že by v případě skutečného zájmu, četbu raději zamlčeli“* (Zachová a kol., 2012, s. 70).

V této oblasti je důležité upozornit především na chlapce. Zájem o četbu ztrácejí chlapci zvláště v období pubescence, kdy se identifikačním vzorem stává právě vrstevnická skupina. *„Na důležitosti získává pověst ve skupině, která je mnohdy vykoupena ostentativním ironickým až cynickým přístupem ke škole a školním povinností.“* To souvisí i s četbou. *„V naší společnosti je také četba beletrie a zejména*

poezie považována za femininní činnost, která v očích chlapců snižuje jejich maskulinitu, jejich pozici správných tvrdých chlapů“ (Bubeníčková a kol., 2011, s. 60).

Vrstevnícká skupina hraje nepopiratelnou roli v přístupu ke čtenářství. Jako hlavní problém můžeme identifikovat především samotný postoj společnosti k četbě, který děti vnímají. Čím více sílí potřeba dítěte „zapadnout“ do vrstevnícké skupiny, tím více je ovlivněn i jeho postoj ke čtenářství. Nemůžeme ovšem opomenout i pozitivní vliv vrstevníku na čtenářství, především v doporučování a půjčování knih mezi dětmi, které čtou.

3.4 Knihovna

Knihovna je dalším místem, kde dochází k rozvoji čtenářství. A opět souvisí s dalšími faktory, které již byly uvedeny. Knihovny a vytvoření vztahu k nim souvisí s kooperací rodiny i školy.

Názor na knihovny je vytvářen v rodině. Postoj samotných rodičů ke knihovnám a jejich důležitosti je přenášen na děti. I s tímto opět souvisí vzdělanost rodičů. Rodiče s vyšším vzděláním považují knihovny za důležité, a to koresponduje s názorem dětí. Dále k pozitivnímu vztahu přispívá škola, prvotně mateřská, poté základní. Škola může mít svou vlastní knihovnu, pokud nemá, záleží na způsobu, jakým škola a učitelé spolupracují s veřejnými knihovnami (Fiedlaenderová, Landová, Prázová a Richter, 2018).

Údaje statistického úřadu potvrzují, že síť veřejných knihoven v České republice lze zařadit mezi nejhustější na světě (Géblová, 2013).

Rozšíření veřejných knihoven u nás přispěl Zákon o veřejných knihovnách obecních z roku 1919. Ten nařizoval, aby *„na doplnění a prohloubení vzdělanosti všech vrstev národa zřizovaly veřejné knihovny s četbou vzdělávací, naučnou i zábavnou, která má skutečnou hodnotu. Tím se zajistila všeobecná dostupnost knihy, bez ohledu na její cenu a vzdálenost. Jinak řečeno: mezi knihou a čtenářem zmizela demografická a finanční bariéra“* (Trávníček, 2017, s. 301).

Zaměřím se nyní na dospělou populaci. Knihovník Vít Richter (2014) provedl statistický výzkum čtenářů a čtenářské kultury u nás se zaměřením na téma *Jak*

navštěvujeme veřejné knihovny. Výzkum z roku 2013 zaznamenává, že knihovnu alespoň jednou ročně navštíví 32 % čtenářů, tedy třetina naší dospělé populace. Ve srovnání s prvním výzkumem, který byl proveden v roce 1996, ovšem dochází k výraznému vzrůstu lidí, kteří knihovnu během svého dosavadního života nikdy nenavštívili, a to téměř o dvojnásobek. V roce 2013 je to až 37 % z populace. Zájem o knihovny a jejich služby tedy celkově klesá.

Výzkum také poukazuje na výrazné genderové rozdíly, které se stejně tak jako u čtenářství objevují i u využití veřejných knihoven. Z celkové dospělé populace nikdy nenavštívilo knihovnu 27 % žen, mužů dokonce 47 %. Richter zaznamenává souvislost tohoto jevu vzhledem k financování knihoven, které není v ČR zrovna povzbudivé. Jako jeden z důvodů vidí právě návštěvnost knihoven mužské populace, která ovšem z velké části, díky značně většímu počtu mužů v zastupitelstvech, v konečném důsledku rozhoduje právě o financování veřejných knihoven. Je logické, že pokud knihovny muži nenavštěvují, nepovažují jejich financování za důležité (Richter, 2014).

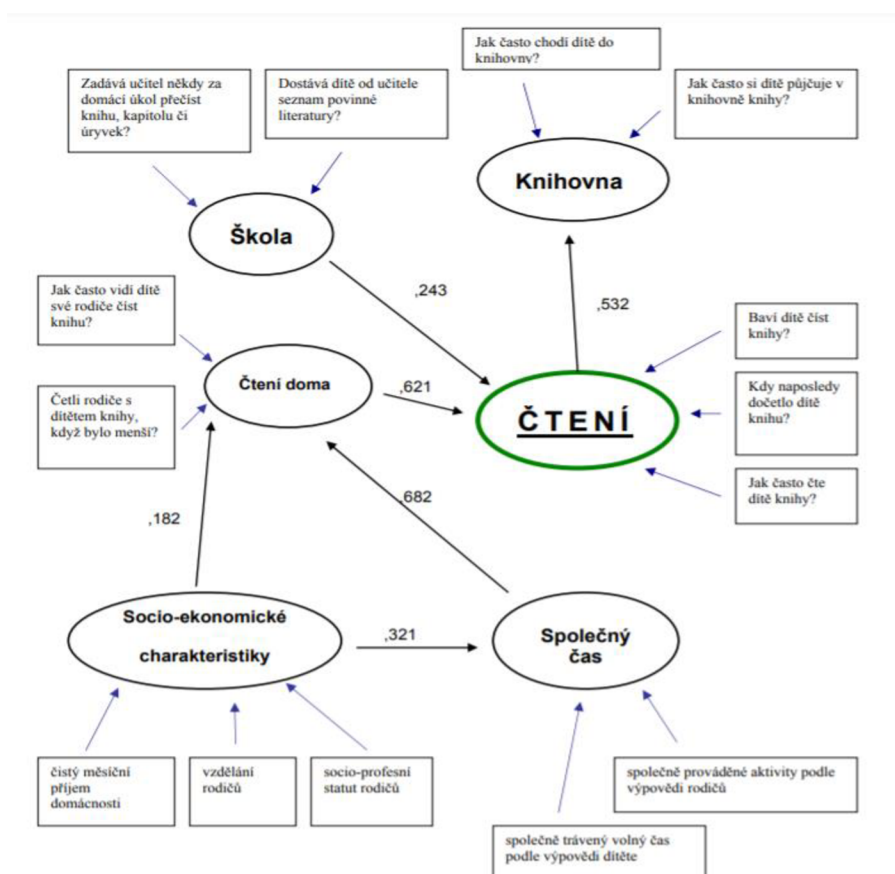
Richter (2014) se věnuje i rozložení návštěvnosti knihoven z hlediska věku. Není překvapivé, že nejvýraznější skupinou využívající knihovny je mládež (ta ovšem nebyla součástí šetření) a mladí lidé v rozmezí 15-29 let, ti tvoří celkem 27 %. *„To prokazuje význam veřejných knihoven jako důležité infrastruktury vzdělávacího systému a jako zázemí volnočasových aktivit dětí a mládeže. Děti a mladí lidé musejí zvládnout čtenářskou gramotnost, aktivně se vzdělávají, získávají informace, učí se s informacemi pracovat, vyhodnocovat je, ale i poznávají svět prostřednictvím literatury a umění. K tomu jim pomáhají veřejné knihovny, které jsou na rozdíl od školy nepovinné a zcela otevřené.“* Další početnou skupinou jsou lidé nad 60 let, kteří tvoří celkem 31 %. Návštěvnost knihoven ovšem souvisí s několika dalšími faktory, ať už vzděláním nebo ekonomickou a čtenářskou aktivností.

Na dospívající populaci provedla výzkum Kateřina Homolová v projektu *Význam a smysl knihovny v pojetí dětí a dospívajících* (2014). Výzkum byl zaměřen především na vnímání dospívajících toho, co knihovna je a k čemu slouží. Středoškoláci ve využívání knihovny kladně vnímají především ticho a relaxační rozměr knihoven. Negativně dospívající vnímají její statičnost a neproměnlivost. Mají pocit, že je to instituce vážná a stará a nedokáže zaujmout právě tuto věkovou kategorii. Vnímají knihovny především ve třech nejdůležitějších bodech, jako půjčovnu, pracovnu a odpočívárnu. *„Přesto je však*

knihovna stále více v jejich očích orientována na starší lidi, kteří mají na takovou instituci čas a kterým tato nabízí jakousi náhradu za již ne tak „naplno žitý skutečný život.(...) Adolescenti také více poukazovali na možná vylepšení služeb knihovny (ve většině případech směrem k vyššímu podílu atraktivních akcí a soutěží pro uživatele v mladém věku), včetně požadavků na náplň práce knihovníků a knihovnic (zde ve smyslu poskytování rad a tipů pro zájmovou četbu)“ (Homolová, 2014, s. 99-100).

Veřejné knihovny pořádají množství různých akcí na podporu čtenářství. Pravdou zůstává, že se ovšem více zaměřují na čtenáře mladšího věku, u kterého dochází k počáteční tvorbě vztahu ke čtenářství.

Jak již bylo několikrát zmíněno, mezi hlavními faktory ovlivňující čtenářství, především to dětské, je důležitá kooperace. Vztah mezi faktory a jejich působením velmi dobře zobrazuje následující model.

(Gabal, Václavíková-Helšusová, 2003, s. 48)

3.5 Média a technologie

V současné době žijeme v multimediálním světě. Generace adolescentních čtenářů, na které se zaměřuje diplomová práce, se narodila do světa, kde jsou informační technologie běžnou součástí života. Na jednu stranu dochází k vytlačování knihy z každodenních aktivit dětí, na druhou stranu je v současné době využívání moderních technologií při výuce podporováno. Můžeme tedy vnímat vliv médií a internetu i jako možnost pro zatraktivnění čtenářství.

V následující kapitole se zaměříme na vliv televize i internetu. K poklesu váhy textové informace došlo již s příchodem televize. Snížil se zájem o knihu, doplňování osobních knihoven i návštěvnost knihoven. Významně také pokleslo čtenářství u mládeže. Televize byla z centra zájmu mladší generace upozaděna ve chvíli, kdy přichází počítače a možnost připojení na internet (Jonák, 2020).

Literární teoretička Květuše Lepilová (2014) upozorňuje na to, že s rozvojem technologií souvisí i změna v komunikaci. Multimédia se dostávají do popředí, vítězí nad knihou a stávají se tak doprovodem každodenního života dětí. Dítě se dostává k novému druhu vyjadřování a slovní zásoby, která je ovlivněna především počítačovými hrami, marketingovou reklamou a používání mobilů ke komunikaci. *„Roste nabídka medií, jak trávit volný čas a bavít se, takže školou doporučená četba se stává nepřitažlivou. A zatímco se děti samozřejmě a volně pohybují po monitoru, jeho obraz a zvuk komplikuje řečovou komunikaci s textem: dochází ke znehodnocení významu slov, k rozkolísanosti slov a vět, což znesnadňuje pochopení textu“* (Lepilová, 2014, s. 69).

Co se týče denních volnočasových aktivit, jsou média a technologie hlavní náplní času adolescentů. Z výzkumu Friedlaenderové a kol. (2018) můžeme vidět, že velké procento času mládež ve věku od 15-19 let tráví na sociálních sítích, nebo internetu, kde vyhledávají informace, poměrně velké procento zabírá poslech hudby a hraní her. Sledováním televize tráví nejvíce času chlapci ve věku 17-19 let.

Televize se v současné době nachází v téměř každé domácnosti. Děti k ní tedy mají snadný přístup. I zde můžeme vidět propojení faktorů. Čas u televize by pochopitelně měli regulovat rodiče, kteří můžou dítěti nabídnout jinou, aktivní variantu trávení jeho volného času. Gabal a Václavíková-Helšusová (2003) poukazují na fakt, že až polovina dětí, které u televize tráví více než 3 hodiny denně, téměř vůbec nečte. Také přítomnost

televize v dětském pokoji souvisí se snížením času na čtení. V domácnostech, kde běží televize, aniž by ji někdo sledoval, se nachází méně pravidelných čtenářů. „*V tomto smyslu není sporu o tom, že televize je sociální i kulturní bariera přístupu ke čtení a knize, a to jak ve světě rodičů, tak dětí. (...) Neomezené sledování televize omezuje vzdělanost dětí. Tento závěr lze empiricky podpořit přinejmenším pokud jde o četbu, která neméně prokazatelně vzdělanost dětí tvoří a podporuje. Vezmeme-li jako empiricky prokazatelný příznivý vliv četby na vzdělání, výkonnost a subjektivní prožitek vzdělání, pak lze konstatovat, že časté a dlouhé sledování televize jednoznačně působí proti vzdělání a individuálnímu rozvoji dítěte*“ (Gabal, Václavíková-Helšusová, 2003, s.37).

Poměrně opačný vliv ovšem můžeme vidět u využívání internetu. Několik výzkumů poukazuje na to, že lidé, co více používají internet, jsou ti, co více čtou.

Gabal a Václavíková-Helšusová (2003) ve svém výzkumu potvrzují pozitivní vztah užívání počítače a čtenářstvím. Děti, které mají přístup k počítači a práci s ním, přečtou více knih. „*Čtenáři jsou děti, které mají lepší přístup k počítačům, děti, které umí s počítači pracovat. Kumulují tak schopnosti pracovat s textem, s informací v různé podobě. Jsou snadněji vzdělavatelné. Rodiny, které jsou schopny zajistit dítěti počítač doma, jsou rodiny s vyšším ekonomickým a často vzdělanostním zázemím. Vytváří tak pro své dítě lepší podmínky v oblasti práce s médii, získávání informací i lepšího vzdělání v této oblasti. Děti v těchto rodinách jsou také častěji čtenáři*“ (Gabal, Václavíková-Helšusová, 2003, s. 41).

Trávníček (2011) vysvětluje rozdíl mezi televizí a internetem. U televize je člověk pouze konzumentem. U internetu se naopak stává tím, kdo něco vytváří. Proměňuje se vztah čtenáře k textu, protože na text může přímo a bezprostředně reagovat. Zároveň se ovšem výrazně zkracují texty, které čtenář je ochoten číst.

Internet ovšem pozitivně funguje i v případě získávání knih. Díky internetu se zvýšil počet prodaných knih. Lidé mohou knihy kupovat na internetových obchodech, pozitivně ale přispívá i snadnější přístup k uživatelským recenzím. Pomocníkem je internet i pro knihovny. „*Knihy ve své tradiční podobě a digitální kultura spolu nesoupeří, ale hledají optimální způsob soužití*“ (Trávníček, 2011, a. 38).

Výzkumník Zdeněk Jonák (2020) také upozorňuje na to, že ačkoliv slábne zájem mladé generace o klasickou literaturu, roste počet těch, kteří se orientují na nová média,

kde mohou nejen text číst, ale i tvořit. V internetovém prostředí se může stát autorem každý, krom toho se ihned seká s odezvou.

Ačkoliv vliv televize má na čtenářství negativní vliv. U internetu to není tak jednoznačné. Čas strávený na internetu pochopitelně ubírá čas, který by mohl být věnován čtení knih. Internet s sebou ovšem také přináší velké množství pozitivního vlivu. Pro ty, kteří jsou pravidelnými čtenáři, je internet zdrojem informací o knihách, recenzí i samotných knih. Objevuje se také čím dál více zdrojů, které se dají použít ve výuce a tím zatraktivnit jak výuku českého jazyka a literatury, tak motivovat žáky ke čtení a přiblížit se tak jejich světu.

4 Výzkumy čtenářství adolescentů

Věková skupina adolescentů není, jako výzkumný vzorek v oblasti čtenářství, příliš probádaná. Mnohem častěji se můžeme setkat s výzkumy zaměřenými na čtenářství a čtenářské preference dětí a pubescentů.

V následující kapitole se budu věnovat několika výzkumům, které u nás proběhly v posledních 15 letech. Považuji za zbytečné zabývat se výzkumy staršími, vzhledem k tomu, že se zájmy mládeže poměrně rychle proměňují.

Pokusím se o stručné shrnutí a interpretaci několika výsledků, které byly v oblasti adolescentního čtenářství pořízeny.

4.1 Výzkum Kateřiny Homolové

Z projektu Kateřiny Homolové, zaměřeného na čtenářství dětí a dospívajících, vyšla roku 2013 obsáhlá publikace *Dětský a dospívající čtenář*. K problematice Homolová přistupuje komplexně. Nejen, že sleduje celý vývoj čtenáře od „zrození“ čtenáře v předškolním věku, přes první školní léta a pubescenci, až po adolescentního čtenáře. Také na problematiku nahlíží interdisciplinárně, a to z pohledu psychologického, pedagogického, sociologického i literárně teoretického.

Publikace obsahuje jak teoretický pohled, tak prezentaci závěru z výzkumných šetření, které sledují projevy čtenářského chování.

Homolová věnuje adolescentnímu čtenáři kratší, ovšem neméně důležitou část publikace. Autorka popisuje adolescentního čtenáře jako toho, kdo „uzavírá bránu dětského čtenářství a nabízí první rozhlédnutí k obzorům čtenářství dospělého. *Adolescentní čtenář je tak vpravdě svorníkovou figurou spojující dříve izolovaně chápané světy, které byt' velmi jiné týkající se vždy jednoho a téhož jedince*“ (Homolová, 2013, s. 8-9).

Homolová (2013) se věnuje výběru četby v tomto období. Upozorňuje, že závisí na pohlaví, charakteru i vzdělání, zájmy jsou tedy velmi různorodé a můžou se již částečně shodovat se čtenářskými zájmy dospělých. Tituly jsou vybírány na základě

různých kritérií, ať už je to záliba, studijní zaměření, nebo nadání a talent. Pochopitelně jsou také silně ovlivněné školou a školní povinnou četbou.

Co se týče konkrétních žánrů, uvádí Homolová (2013) jako nejoblíbenější společenskou a dobrodružnou prózu, dále cestopisnou a detektivní. Adolescenti čtou i literaturu s historickým zaměřením. Také se v nich probouzí zájem o klasickou literaturu a poezii, díky socializované hodnotě čtení.

V samotném kvalitativním výzkumu, probíhajícímu v letech 2009-2013, bylo cílem zjistit, „*jak pracují děti a dospívající s kategorií čtenář, jak ji chápou a jakými obsahy ji naplňují, a jak se s věkem proměňuje vnímání osobního čtenářského sebepojetí*“ (Homolová, 2013, s. 2018). Hlavní otázky, které byly respondentům kladeny, souvisely s oblastmi: *Jaký je čtenář?* a *Jaký jsi čtenář ty?*

Do výzkumného vzorku bylo zahrnuto 67 respondentů z různých typů středních škol (gymnázium, střední odborná škola, odborné učiliště).

Na otázky, které se týkaly toho, kdo je čtenářem, nejčastěji adolescenti odpovídali, že ten, kdo čte knihy, koho čtení baví. Měl by podle nich mít knihy doma. Typický vzhled čtenáře adolescenti spíše nepopisovali, neshodovali se na konkrétních specifických rysech (Homolová, 2013).

Z pohledu zaměření diplomové práce je ovšem zajímavější druhá část výzkumu, která se věnuje čtenářskému sebepojetí adolescentů. Zde můžeme zaznamenat i rozdíly související s typem školy.

V roli čtenářů se nejpozitivněji hodnotili studenti gymnázia, naopak nejvíce kritičtí k sobě byli studenti učiliště, ti se z velké části shodovali na tom, že nejsou čtenáři. V počtu přečtených knih za rok se odpovědi různí, čísla se v průměru pohybovala okolo deseti knih. V oblasti motivace ke čtení bylo nejvíce studentů, kteří čtou kvůli škole, vzhledem k tomu, že dotazovaní byli maturanti, dá se tento výsledek předpokládat. Většina dotazovaných má doma své vlastní knihy, z větší části je dostali jako dárky. Co se týče otázky, která zaznamenávala návštěvnost knihovny, zde byli nejvíce zastoupeni studenti učiliště. V každé ze skupin, podle typu školy, se objevil jeden silný čtenář (Homolová, 2013).

Výzkum Kateřiny Homolové nám podává zajímavý vhled do sebepojetí adolescentních čtenářů. Zajímavým výsledkem je shoda ve zvýšené náročnosti studentů

gymnázií na čtenáře obecně, a s tím související náročnější hodnocení sebe samého. Teoretická část přináší skvělý pohled na vývoj čtenářské osobnosti z pohledů různých oborů.

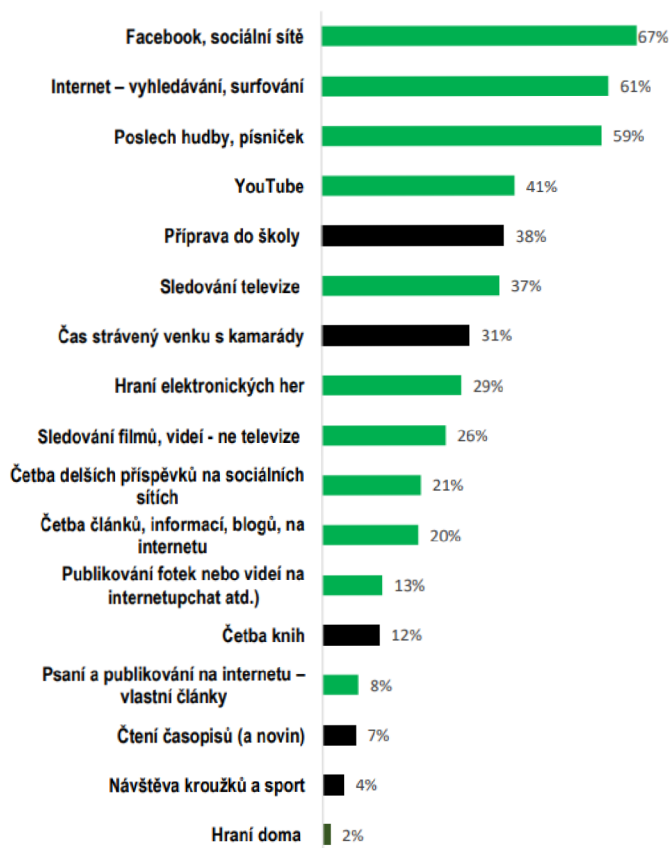
4.2 Výzkum Hany Friedlanderové, Víta Richtera a kol.

V roce 2017 proběhl celostátní průzkum, iniciovaný Národní knihovnou ČR, zaměřený na čtenářství, čtenářské chování, faktory, ovlivňující čtenářství a způsoby trávení volného času. Průzkum navazuje na první výzkum z roku 2013/2014. Výzkumné vzorky byly tři: děti od 6 do 8 let, 9 až 14 let a dospívající ve věku 15 až 19 let.

V této podkapitole interpretuji základní výsledky výzkumu, které jsou orientovány na věkovou skupinu 15 ž 19 let, tedy vývojové období adolescence.

V první řadě se autoři věnují volnému času ve spojitosti se čtenářstvím. Ve věku 15 až 19 let je zásadní sociální kontakt, to odkazuje na trávení volného času. Česká mládež tráví nejčastěji čas mediálními a online aktivitami (sociální sítě, internet, poslech hudby, sledování filmů a seriálů). Denních čtenářů je u mládeže od 13-19 let 12 %. Podle výzkumu ovšem především ve věku od 15 let silně roste podíl nečtenářů (až 18 %). Výzkum ukazuje, že silní čtenáři se více věnují přípravě do školy. Slabí čtenáři se více věnují mediálním a online aktivitám, a to na úkor čtení. *„Přestože mladí lidé v tomto věku často skrývají své slabé čtenářství na nedostatek volného času vlivem rostoucích nároků ve škole, výzkum naznačuje, že za slabým čtenářstvím a nečtenářstvím mládeže nejsou zvýšené nároky ve škole, ale právě velmi široká nabídka jiných způsobů trávení volného času“* (Friedlaenderová, Prázová, Landová, Richter, 2017, s. 34).

Následující graf ukazuje nejčastější způsoby trávení času mládeže ve věku 15-19 let. Můžeme vidět, že četba knih spadá do nižších příček. S těmito výsledky budou porovnány i vlastní výsledky výzkumu této práce.

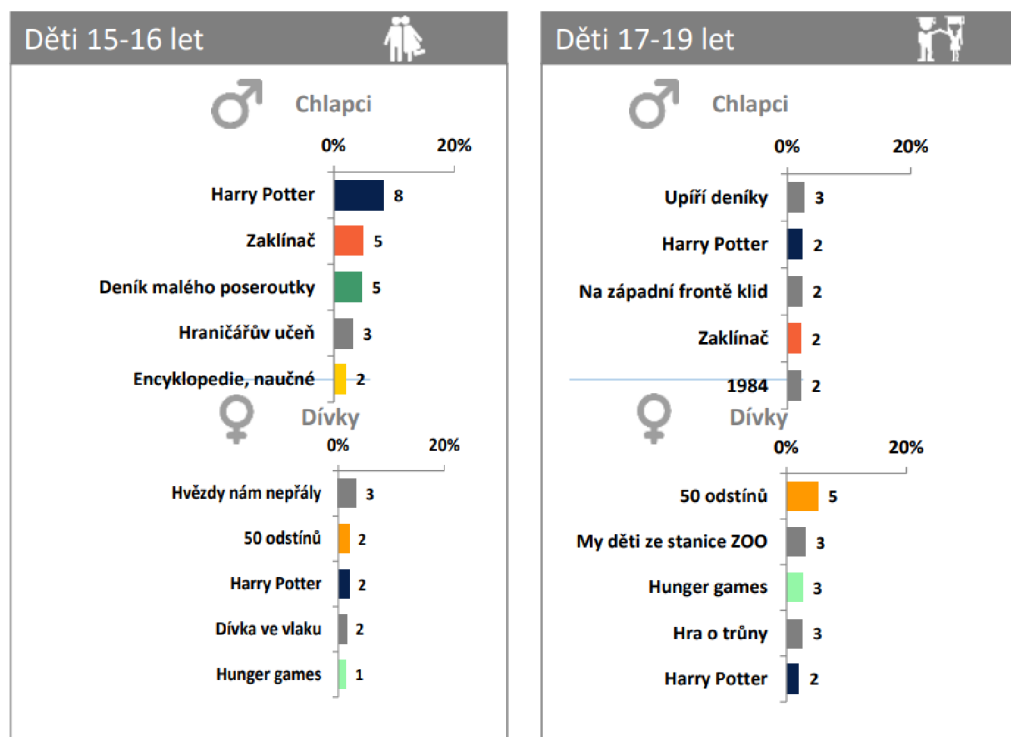
(RICHTER, Vít, Česká mládež 15 až 19 let jako čtenáři, 2017. [online]. [cit. 2022-03-02]. Dostupné z: <https://ipk.nkp.cz/docs/ctenarstvi/ceska-mladez-jako-ctenari-2017>)

Co se týče hlavních důvodů nečtenářství, které mládež uvádí, je to především:

- nuda,
- nevhodný výběr žánru, nebo knihy,
- dlouhé a podrobné popisy,
- zastaralý jazyk či styl,
- všechno, co se chtějí dozvědět, se dozvědí na internetu (Friedlaenderová, Prázová, Landová, Richter, 2017).

Friedlaenderová a kol. (2017) sledovala i oblíbené žánry mládeže. Ve věku od 9-19 let převládá oblíbenost fantasy a sci-fi žánrů. Dívky od 13 let uvádějí jako svůj nejoblíbenější žánr romantické příběhy. Čtenáři si potom nejčastěji vybírají knížky na základě žánru, seznamu povinné četby, doporučení kamarádů, autora, dále informací z médií a doporučení z internetu nebo od učitele.

V následující tabulce můžeme vidět top pět knih přečtených dívkami a chlapci ve věku 15-17 let. Respondenti odpovídali na otázku: „Která kniha tě v poslední době nejvíce zaujala? Jak se kniha jmenovala?“

(RICHTER, Vít, Česká mládež 15 až 19 let jako čtenáři, 2017. [online]. [cit. 2022-03-02]. Dostupné z: <https://ipk.nkp.cz/docs/ctenarstvi/ceska-mladez-jako-ctenari-2017>)

Dalším zkoumaným jevem byla povinná četba na školách. Zde se odpovědi studentů liší v závislosti na typu školy, kterou navštěvují. Povinnou četbu mají nejčastěji studenti gymnázií, nejméně studenti učebních oborů. Předmětem zkoumání bylo i podvádění při zpracovávání četby. Nejméně podvádějí studenti gymnázií. S věkem ovšem roste i podíl mládeže, které povinnou četbu nečtou a četbu do hodin zpracovávají pomocí informací z internetu (Friedlaenderová, Prázová, Landová, Richter, 2017).

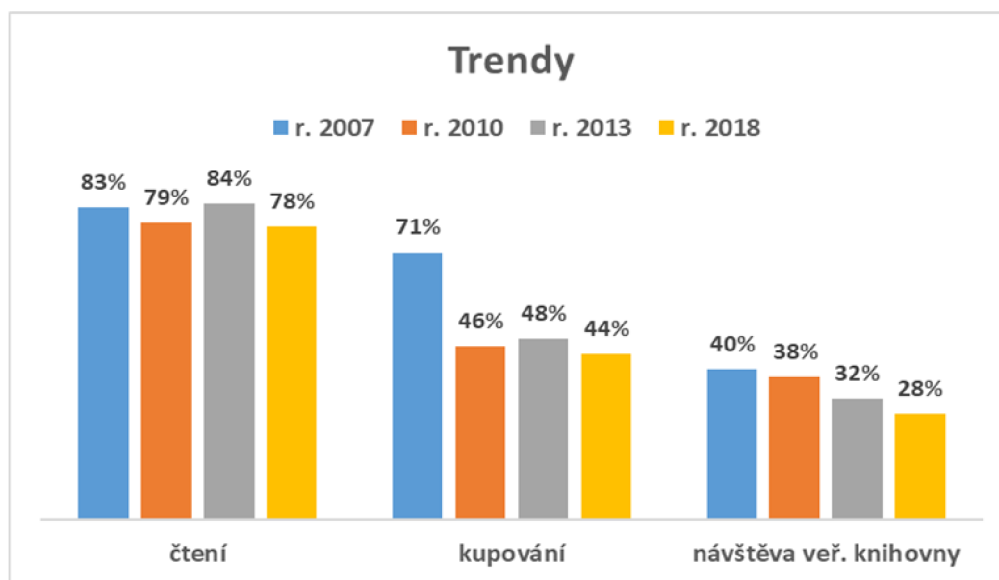
V neposlední řadě se výzkum věnuje souvislosti prospěchu se čtenářstvím. Studenti s lepším prospěchem jsou silnější čtenáři, čtení považují za zábavnou činnost a uvědomují si její důležitost. Studenti s horším prospěchem vnímají čtení jako činnost nudnou a ztrátu času. „Intenzita čtení knih je u výborných žáků přibližně třikrát vyšší než u žáků se špatným prospěchem. Necelá polovina žáků se špatným prospěchem knihy nečte vůbec“ (Friedlaenderová, Prázová, Landová, Richter, 2017, s. 109).

Většina výsledků výzkumu čtenářství mládeže nejsou až tak překvapivé. Negativní vliv mediální a online aktivity na více sfér života mládeže si všichni uvědomují. To, že trávení času na sociálních sítích z části ovlivňuje i čtenářství, je tedy pochopitelný doprovodný jev. Zajímavé je zkoumání souvislosti prospěchu se čtenářstvím. Je očividné, že motivovat prospěchově silnější studenty ke čtení není nijak zvlášť těžké. Je tedy namístě, aby se učitelé českého jazyka více zaměřovali na to, jakým způsobem namotivovat studenty slabší.

4.3 Výzkumy Jiřího Trávníčka

Jiří Trávníček uskutečňuje ve spolupráci s Národní knihovnou ČR a Ústavem pro českou literaturu AV ČR průzkumy zaměřené na čtenářství české dospělé populace. V roce 2018 šlo již o čtvrtý výzkum.

V první řadě bych ráda okomentovala vývoj a případné změny, které nastaly v různých oblastech během let, kdy šetření probíhala, a to bez ohledu na věk čtenářů.

základ: všichni (celý vzorek)

(TRÁVNÍČEK, Jiří, Čtenáři a čtení v České republice, 2018 – tisková zpráva. [online]. [cit. 2022-03-05]. Dostupné z: <https://ipk.nkp.cz/docs/teni2018Trvnek.pdf>)

V tiskové zprávě (*Čtenáři a čtení v České republice*, 2018, s. 2) můžeme vidět následující graf, který ukazuje na jistou stabilitu, která u čtení v naší zemi panuje. „*Průzkum ukázal oproti roku 2013 mírný, leč patrný pokles čtenářské kultury, a to ve všech třech jejích hlavních parametrech. I přesto však platí, že ČR nadále patří v Evropě k zemím se silným čtenářstvím – ne úplně ke čtenářské špičce Evropy, kterou tvoří hlavně skandinávské země, ale těsně pod ní.*“ Co se týče čtení a času, který čtení věnujeme, pohybujeme se stále průměrně kolem půl hodiny denně. K významnému propadu v kupování knih došlo v roce 2010, od té doby je stabilní. Ke značnějšímu klesání ovšem dochází v případě návštěvnosti knihoven.

Z výzkumu z roku 2018 vyplývá, že obyvatelé ČR průměrně za rok přečtou 12,6 knihy. Čtenářů, kteří přečtou alespoň jednu knihu je 78 %. Stále se opakuje výrazný rozdíl ve čtení mužů a žen. Čte o 9 % více žen. Stejně jako v předešlých letech stále zůstává nejoblíbenějším žánrem současná oddechová literatura. Nejoblíbenějším autorem je Jo Nesbø, (následuje Michal Viewegh, Danielle Steel a Agatha Christie. Nejoblíbenějším titulem je Harry Potter (následují *Osudy dobrého vojáka Švejka*, *Vejce a já* a *Vinnetou*) (Trávníček, 2018).

Trávníček se ve výzkumech zaměřuje spíše na celkovou dospělou českou čtenářskou populaci. Pokud se věnuje konkrétním věkovým kategoriím, nejnižší, kterou určuje je věk 15-24 let. Jelikož jde o věkovou hranici dospívání a adolescence, interpretuji nyní krátce několik výsledků této věkové kategorie, které se z výzkumu dají vyčíst.

Výzkum ukazuje, že čtenáři ve věku 15-24 let přečtou 9,8 knih za rok. „*Paradoxní kohortou jsou nejmladší: vykazují sice největší počet statistických čtenářů, ale co do intenzity jsou druzí od konce. Jejich čtení je tedy z velké míry pragmatické („musím“), vychází z institucionálního tlaku vzdělávacích institucí*“ (Trávníček, 2018, s. 46).

Věková skupina 15-24 let jsou nejčastější uživatelé internetu. Zajímavé je ovšem Trávníčkovo tvrzení, že silnější uživatelé internetu jsou také silnějšími čtenáři. Také jsou to nejčastější návštěvníci knihoven (38 %). Knihy čte věková skupina nejčastěji tištěné, 7 % respondentů této věkové skupiny ovšem čte knihy v elektronické podobě a 3 % ve formě audioknih, v čemž jsou opět nejpočetnější skupinou. Naopak nejslabší je skupina v nákupu knih (Trávníček, 2018).

Trávníček (2018) se v posledním výzkumu více zabývá čtenářskou socializací. Jako jeden z faktorů, který je zásadní pro čtenářství určuje rodinu a to, zda bylo dětem

pravidelně předčítáno. Výsledky poukazují na to, že čím více je lidem v dětství pravidelně čteno, tím jsou následně silnějšími čtenáři.

Trávníčkovy výzkumy jsou velmi přínosné především svou komplexností a pravidelností. V poslední publikaci se z velké části věnuje i čtenářské socializaci a podává konkrétní rady rodičům, školám i knihovnám. Upozorňuje i na problematiku povinné četby a nabádá k práci s oblíbenými žánry, jako je fantasy literatura nebo detektivky. Velmi zajímavý je ovšem Trávníčkův postoj k internetu v souvislosti se čtením. Ze statistického hlediska poukazuje na to, že časté používání internetu na čtenářství nemá negativní vliv.

S některými výsledky, které byly v této kapitole teoretické části interpretovány, budou v následující části, která se věnuje vlastnímu výzkumu, porovnávány. Některé výzkumy jsou už staré několik let, bude proto zajímavé vidět, zda se výsledky s vlastním výzkumem shodují.

5 Charakteristika výzkumu

Následující část práce je věnována vlastnímu výzkumu v oblasti čtenářství. Nejprve budou charakterizovány cíle výzkumu a stanoveny hypotézy, dále bude popsána metodologie výzkumu a výzkumný vzorek.

5.1 Výzkumné cíle

Cílem výzkumu této práce je přispět k méně probádané oblasti čtenářství adolescentů. Výzkum si klade za cíl prozkoumat vztah ke čtenářství a okruh čtenářských preferencí studentů středních škol. Pomocí dotazníku jsou studenti středních škol dotazováni na otázky týkající se různých oblastí. Především jejich vztahu ke čtenářství, důvodů, pro které čtou, povinné i volnočasové četby, dále žánrových preferencí, které v četbě upřednostňují, i preferencí pro výběr četby, nakonec se výzkum věnuje i několika faktorům, které čtenářství ovlivňují, především hodinám literatury, rodině a návštěvnosti knihoven.

Výzkum má poukázat nejen na celkový postoj ke čtenářství věkové skupiny adolescentů, ale i na případné rozdíly v porovnání čtenářství studentů středních odborných škol a gymnázií.

Na základě cílů a zaměření této práce bylo před samotným začátkem výzkumu stanoveno několik hypotéz, které budou během analyzování výsledků a následně v závěru práce potvrzeny, či vyvráceny.

Hypotéza 1: Alespoň 50 % respondentů čte povinnou i volnočasovou četbu.

Hypotéza 2: Studenti gymnázií čtou více než studenti středních odborných škol.

Hypotéza 3: Nejoblíbenějšími žánry studentů jsou fantasy, sci-fi literatura a detektivky.

Hypotéza 4: Studenti nejčastěji čtou současnou oddechovou literaturu.

Hypotéza 5: Na gymnáziích věnují učitelé více času povídání si o volnočasové četbě studentů než na středních školách.

Hypotéza 6: Studenti, kterým rodiče v dětství četli, jsou silnějšími čtenáři.

5.2 Metodologie výzkumu

Pro výzkum diplomové práce byla zvolena metoda kvantitativního výzkumu. Důvodem je potřeba získání co největšího množství dat od většího počtu respondentů, aby byla možnost objektivně zhodnotit danou problematiku. Metoda byla zvolena se zřetelem na zaměření výzkumu, jímž je prozkoumání čtenářství a čtenářských preferencí studentů středních škol.

Zvoleným nástrojem pro kvantitativní výzkum je dotazník. Ten je sestaven z 21 otázek, z nichž 4 jsou otevřené, zbylých 17 otázek je uzavřených s jednou možnou odpovědí. Dotazník je rozdělen do několika částí, které jsou podmíněny různými oblastmi zkoumání, výzkum si totiž klade za cíl komplexnější pohled na danou problematiku. Podoba dotazníku je obsažena v příloze na konci práce (viz příloha A).

Dotazník, a otázky v něm obsažené, je z části inspirován několika výzkumy, které již byly v oblasti čtenářství adolescentů provedeny a které byly v teoretické části této práce interpretovány. Důvodem je možnost porovnání s již získanými poznatky. Zbytek otázek je tvořen v závislosti na zaměření práce, především tedy na čtenářské preference.

V úvodu jsou respondenti obeznámeni s účelem dotazníku a jeho anonymitou, následuje prosba o upřímnost a poděkování.

V první části dotazníku jsou obecné otázky, které přibližují identitu respondenta, otázky směřují pouze na pohlaví a typ školy, který navštěvuje. Tyto otázky jsou zahrnuty pro potřeby následného filtrování výsledků a možnosti porovnání. Následuje otázka zaměřena na trávení volného času respondentů.

Další část je zaměřena na základní údaje, které směřují ke zjištění postoje respondentů ke čtenářství. Soustředí se na oblibu, časnost čtení a druh četby.

Ve třetí části jsou obsaženy otázky týkající se především preferencí ve výběru knihy a důvodů, proč respondenti čtou.

Největší část dotazníku je věnována samotným čtenářským preferencím. Otázky jsou zaměřeny jak na žánrové preference, tak konkrétní oblíbené autory a knihy. Tyto otázky jsou otevřené, respondenti zapisují konkrétní autory a díla.

V poslední části se otázky zaměřují na faktory, které ovlivňují čtenářskou socializaci. Tedy škola a učitel literární výchovy, vrstevníci, rodiče a knihovna.

Dotazník byl respondentům poskytnut v elektronické podobě pomocí webového rozhraní Survio, které se specializuje na distribuci online dotazníků. Studenti se jeho vyplnění věnovali v samotných hodinách literatury. Dotazníky zadávali učitelé, kteří byli obeznámeni s účelem dotazníkového šetření a informování o zásadách vyplňování dotazníku.

Po sběru dat budou analyzovány a porovnávány jednotlivé odpovědi a pomocí grafů interpretovány výsledky výzkumu a pravdivost hypotéz.

5.3 Výzkumný vzorek

Do výzkumu bylo zapojeno 207 respondentů. Sběr dat probíhal v únoru roku 2022. Osloveni byli studenti dvou středních odborných škol a dvou gymnázií. Aby byla zajištěna větší objektivita výsledků, byly osloveny různé typy škol z více krajů. U středních škol byl výzkum realizován jak na škole s humanitním zaměřením, tak škole s technickým zaměřením. Důvodem zahrnutí obou typů zaměření studia bylo získání dat od většího počtu chlapců, kterých je na humanitně zaměřených školách podstatně méně než dívek.

Jelikož je výzkum zaměřen především komplexně na čtenářské preference studentů středních škol, jediné členění, které bylo uskutečněno, se týkalo pohlaví a typu školy (střední odborná škola, gymnázium).

Oslovení respondenti jsou studenti 2. ročníků středních škol. Důvodem, proč byl vybrán právě tento ročník je skutečnost, že již studenti jsou ve škole zaklimatizováni, zároveň ovšem jejich výběr četby ještě není zaměřen především na maturitní četbu.

Výzkumu se zúčastnilo 145 dívek a 62 chlapců. Z respondentů navštěvuje 106 střední odbornou školu a 101 gymnázia.

	dívky	chlapci	celkem
střední odborná škola	75	31	106
gymnázium	70	31	101
celkem	144	62	207

Tabulka 1 – Rozdělení vzorku respondentů dle typu školy a pohlaví

6 Analýza výsledků výzkumu

V následující kapitole jsou analyzovány a dále interpretovány výsledky výzkumného šetření. Pro přehlednost bude tato část dále rozčleněna do několika kapitol, podle zaměření otázek. K analýze bude dále využito tabulek a grafů.

6.1 Otázky zaměřené na trávení volného času

Po prvních dvou otázkách, které byly směřovány k základním informacím o respondentech, tedy otázky na pohlaví a typ školy, kterou navštěvují, obsahoval dotazník další otázku. Otázka č. 3 se věnuje **trávení volného času**. Respondenti měli na výběr z devíti odpovědí a byla zde, jako u jediné otázky v dotazníku, možnost výběru více možností.

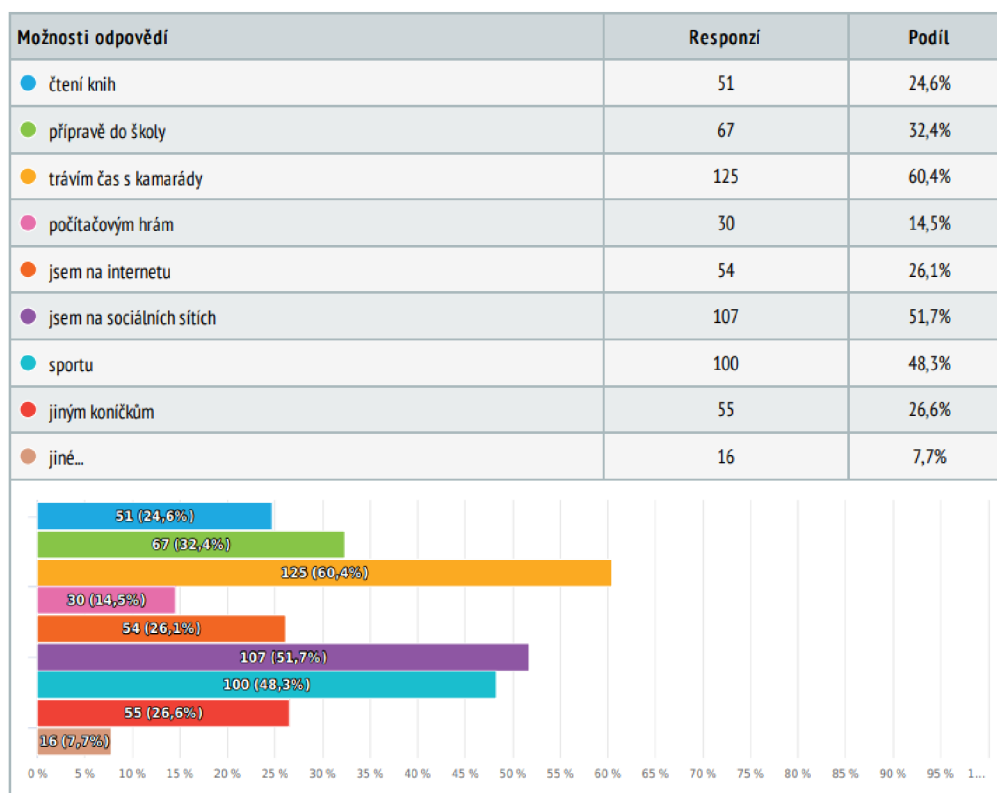
Nejvíce responzí získala odpověď *trávím čas s kamarády* (125), tuto odpověď vybralo celých 60,4 % studentů. Druhým nejčastějším způsobem, jak dotazovaní tráví svůj volný čas jsou sociální sítě, odpověď označilo 107 respondentů, což činí 51,7 %. Třetí odpovědi s počtem 100 responzí je věnování se sportu, tuto odpověď zaznamenalo 48,3 % respondentů. Příprava do školy se stala až čtvrtou nejčastější odpovědí, zaznamenalo ji 67 studentů. Další v pořadí jsou jiné koníčky a trávení času na internetu. Zajímavé je umístění počítačových her, ty označilo pouze 30 respondentů, z toho 21 chlapců.

Jedna z možných odpovědí byla *jiné..*, zde byla možnost zaznamenání své vlastní odpovědi. Využilo jí 16 respondentů. Odpovědi byly například: sledování filmů, motorky, auta, focení, programování, procházky se psem, hudba, kreslení, posilovna, brigáda nebo trávení času s přítelem/přítečkyní.

Čtení knih, jako možnost trávení volného času, označila téměř čtvrtina respondentů, 51 dotazovaných, tedy 24,9 %. Z toho pouze 7 chlapců.

3 Čemu se ve svém volném čase nejvíce věnuješ?

Výběr z možností, více možných, zodpovězeno 207 x, nezodpovězeno 0 x

Graf 1 – Čemu se ve svém volném čase nejvíce věnuješ? (otázka č. 3)

Pokud bychom srovnávali trávení volného času u studentů středních odborných škol a gymnazistů, není zde zaznamenán žádný zásadní rozdíl. Studenti gymnázií zaznamenávali o něco méně odpověď *jsem na sociálních sítích*, pouze se tím však v četnosti odpovědí těchto dvou skupin prohodila odpověď *jsem na sociálních sítích* a *sport*.

Ve srovnání s výzkumem Hany Friedlanderové, Víta Richtera a kol. (2017), kteří svým respondentům tuto otázku také pokládali (ovšem s větší škálou odpovědí) můžeme zaznamenat dva rozdíly. Výsledky výzkumu této diplomové práce zaznamenávají poměrně významně větší množství responzí týkajících se trávení volného času s kamarády. Větší rozdíl potom zaznamenává sport, který respondenti výzkumu této práce označovali jako třetí nejčastější, u výzkumu Česká mládež jako čtenáři 2017 uvedla tuto odpověď pouze 4 % dotázaných. Jinak jsou výsledky velmi podobné.

Je jistě povzbudivé, že nejčastější odpovědí je trávení volného času s kamarády. Pokud ovšem sečteme odpovědi *jsem na sociálních sítích* a *jsem na internetu*, zjistíme,

že nejčastěji tráví adolescenti čas u počítače nebo mobilního telefonu. V porovnání s počtem těch, kteří tráví častěji své volno například s knihou, je tento výsledek poměrně alarmující.

6.2 Otázky zaměřené na postoj ke čtenářství

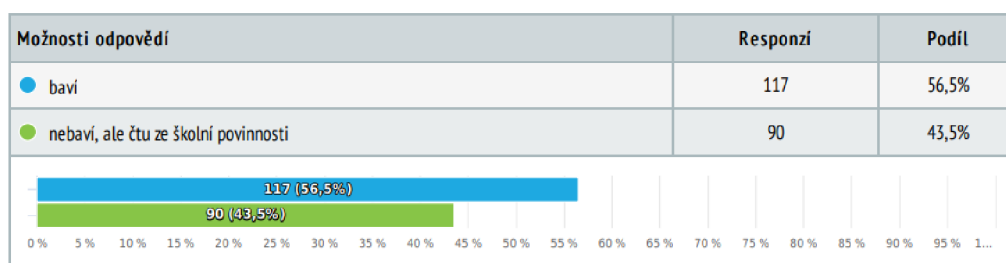
Následující tři otázky byly zaměřeny především na postoje respondentů ke čtenářství, konkrétně na oblibu čtení, druh čtení a to, jak často respondenti čtou.

První otázka se věnovala **oblibě čtení**. Respondenti měli na výběr z možností, zda je čtení baví, nebo čtou ze školní povinnosti.

Odpověď *čtení knih mě baví*, zaznamenává 117 responzí, odpověď vybralo 56,5 % studentů, naopak odpověď *čtení knih mě nebaví, ale čtu ze školní povinnosti*, získala 90 responzí, čtení knih tedy nebaví 43,5 % dotázaných. V četnosti odpovědí tedy není nijak významný rozdíl.

4 Čtení knih mě:

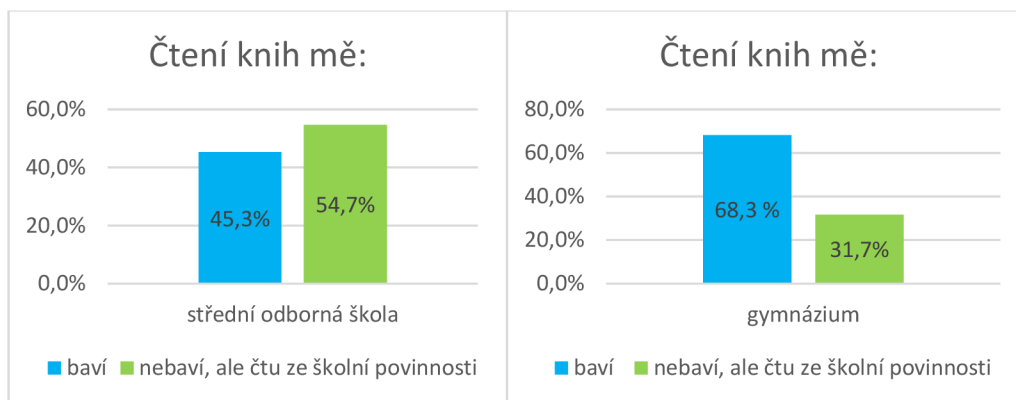
Výběr z možností, zodpovězeno 207 x, nezodpovězeno 0 x

Graf 2 – Obliba čtení (otázka č. 4)

U této otázky bych se ovšem zaměřila i na rozdíly mezi skupinami studentů podle typů škol, zde už totiž zaznamenáváme výrazný rozdíl.

U studentů středních škol se objevilo více procent těch, co odpovědělo *nebaví, ale čtu ze školní povinnosti* (54,7 %), než u odpovědi *baví* (45,3 %). U studentů gymnázií tomu bylo naopak, čtení baví výrazně více procent studentů (67,7 %), pouze ze školní povinnosti čte 32,3 % dotázaných studentů.

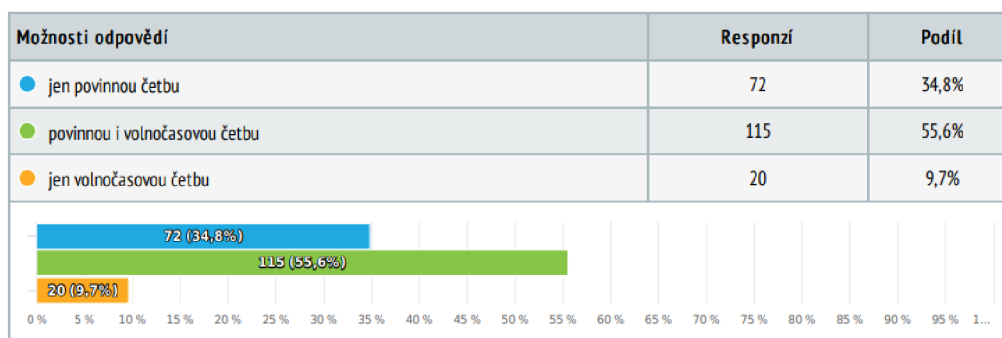
Graf 3–Výsledky odborných škol (otázka č. 4) **Graf 4**–Výsledky gymnázií (otázka č. 4)

S tím úzce souvisí i výsledky další otázky, která byla věnována **druhu četby**, který studenti čtou. Zajímala se o to, zda respondenti čtou pouze povinnou četbu, nebo pouze volnočasovou četbu, nebo se věnují četbě obou druhů.

Celkové výsledky dopadly následovně. Více než polovina respondentů zaznamenala, že se věnuje čtení jak povinné, tak volnočasové četby. Konkrétně tuto odpověď vybralo 115 respondentů, což tvoří 55,6 %. Druhou nejpočetnější skupinou jsou ti studenti, kteří čtou pouze povinnou četbu, zde jde o 72 respondentů, tedy 34,8 %. Nejméně respondentů se věnuje pouze volnočasové četbě, konkrétně 9,7 %. Vzhledem k tomu, že respondenti jsou studenti středních škol, je pochopitelné, že povinná četba hraje v četbě jako takové zásadní roli.

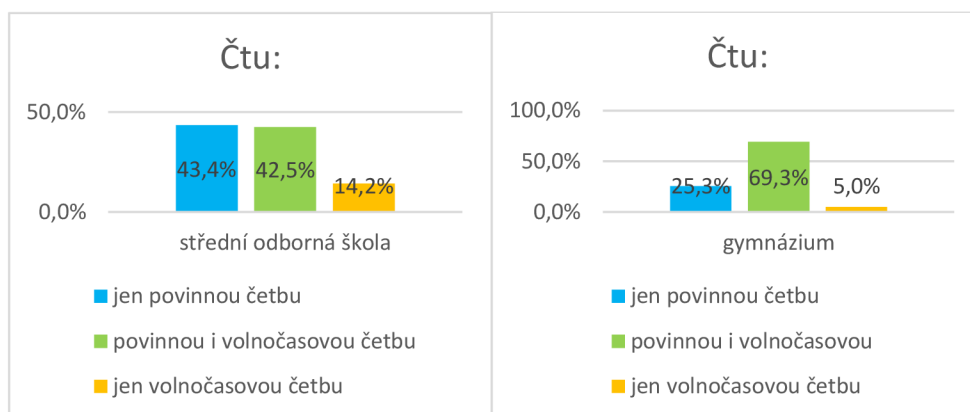
5 Čtu:

Výběr z možností, zodpovězeno 207 x, nezodpovězeno 0 x

Graf 5 – Čtení povinné a volnočasové četby (otázka č. 5)

Zde bych ovšem opět upozornila na značný rozdíl mezi výsledky studentů středních odborných škol a gymnázií. V souvislosti s předchozí otázkou se dá předpokládat, že vzhledem k tomu, že se zde objevuje více respondentů, které čtení baví, bude i tato otázka zaznamenávat více respondentů, kteří nečtou pouze povinnou, ale i volnočasovou četbu. Následující grafy tento předpoklad potvrzují.

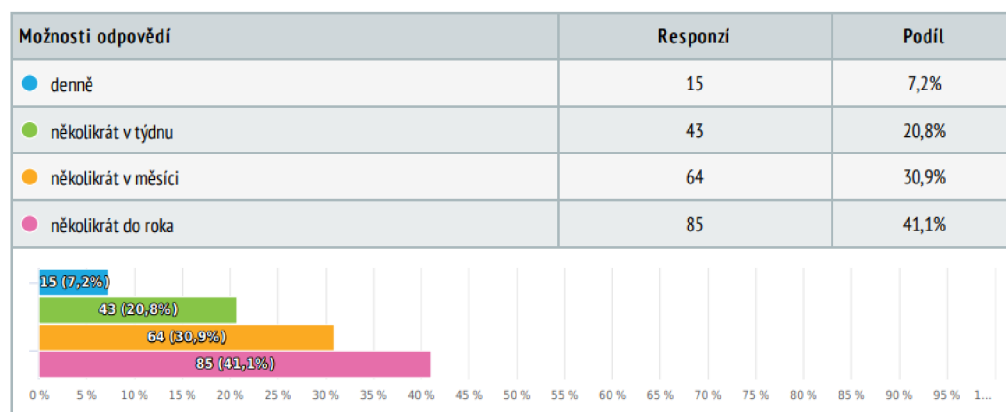

Graf 6–Výsledky odborných škol (otázka č. 5) **Graf 7**–Výsledky gymnázií (otázka č. 5)

Poslední otázkou z této oblasti byl dotaz na to, **jak často respondenti čtou**. Zde jsou výsledky o něco méně pozitivní. Nejvíce označení zaznamenává odpověď několikrát do roka, kterou označilo 75 respondentů (41,1 %). Druhou nejčastější odpovědí je *několikrát v měsíci*, zde se jedná o 64 respondentů (30,9 %). Další odpovědí je několikrát v týdnu, tuto možnost označilo 43 respondentů (20,8 %). Denně čte pouze 15 dotázaných.

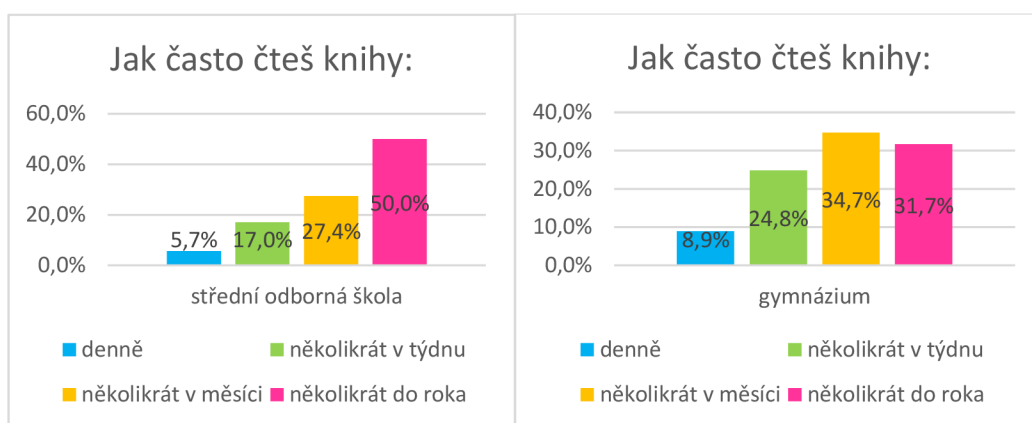
6 Jak často čteš knihy?

Výběr z možností, zodpovězeno 207 x, nezodpovězeno 0 x

Graf 8 – Jak často čteš knihy? (otázka č. 6)

I zde můžeme vidět značný rozdíl mezi výsledky dvou typů škol. Výzkum ukazuje, že dotázaní studenti gymnázií čtou podstatně více než studenti středních odborných škol. Denně čte o 3 % více studentů gymnázií než studentů středních odborných škol. U odpovědi *několikrát v týdnu* je podíl gymnazistů vyšší o 8 % a v případě odpovědi *několikrát v měsíci* také o necelých 8 %. Několikrát do roka potom čte 50 % studentů středních odborných škol a 31,7 % gymnazistů.

Graf 9–Výsledky odborných škol (otázka č. 6) **Graf 10**–Výsledky gymnázií (otázka č. 6)

Z výsledků můžeme konstatovat, že studenti gymnázií čtou častěji, více se věnují volnočasové četbě a celkově je čtení knih více baví. V souvislosti s druhem školy je tedy zřejmé, že studenti gymnázií jsou ke čtení lépe vedeni a četbě se více věnují. Tato skutečnost může být způsobena jak humanitním zaměřením gymnázií, tak tím, že na středních odborných školách je nižší dotace hodin literární výchovy, která je samostatným předmětem (literární a estetická výchova), její časová dotace je obvykle 2 hodiny týdně. Na gymnáziích je literatura součástí předmětu český jazyk a literatura a časová dotace tohoto předmětu je obvykle 4 hodiny týdně. Literatuře bývá ovšem zpravidla věnováno více času než jazyku, a klade se na ni větší důraz.

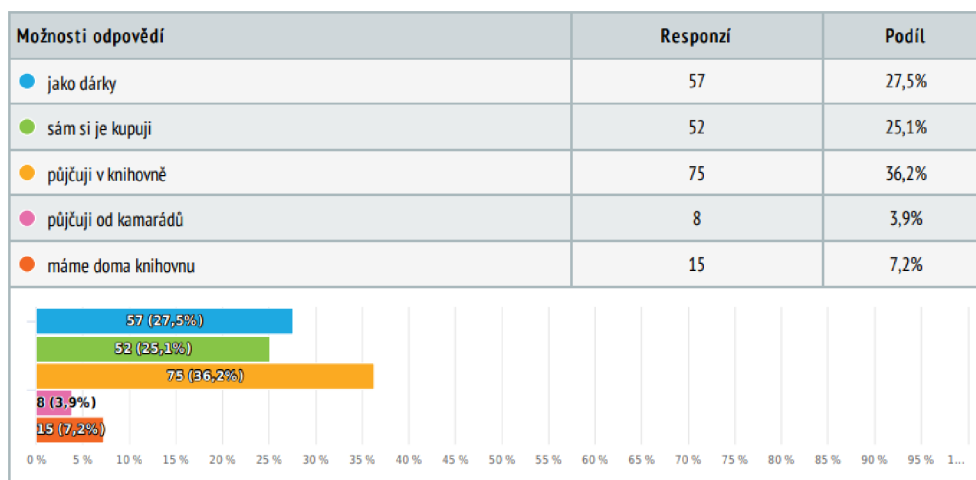
6.3 Otázky zaměřené na preference výběru knih a důvod čtení

První otázka v následující oblasti se týká toho, **jak nejčastěji studenti získávají knihy**. Respondenti mohli vybírat z těchto odpovědí: knihovna, dárky, sám si je kupuji, domácí knihovna, půjčování od kamarádů.

Z výsledků lze konstatovat, že nejčastěji využívají studenti k získávání knih knihovny. Odpověď *půjčuji v knihovně* označilo 75 respondentů (36,2 %). Druhým nejčastějším způsobem získávání knih jsou dárky. Jako dárky získává nejčastěji knihy 67 dotázaných, což tvoří 27,5 %. Samo si knihy kupuje 52 respondentů, tedy 25,1 %. Na posledních místech se umístilo získávání knih z vlastní domácí knihovny (7,2 %), nejméně potom využívají respondenti půjčování knih od kamarádů (3,9 %)

7 Jak nejčastěji získáváš knihy?

Výběr z možností, zodpovězeno 207 x, nezodpovězeno 0 x

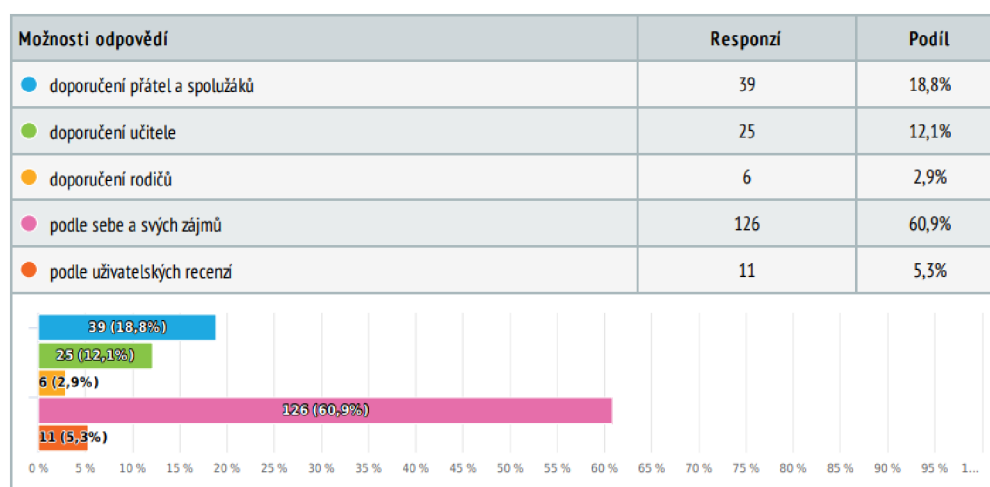
Graf 11 – Jak nejčastěji získáváš knihy? (otázka č. 7)

Otázka č. 8 byla věnována tomu, **podle čeho si studenti nejčastěji vybírají knihy**, zda dají spíše na doporučení, nebo svůj vlastní zájem a úsudek. Zde se stalo jednoznačně nejčastější odpovědí *podle sebe a svých zájmů*. Výběr knihy podle sebe preferuje 126 dotázaných studentů, tedy 60,9 %. Několik studentů preferuje doporučení přátel a spolužáků (18,8 %), někteří doporučení učitele (12,1 %). Nejméně potom studenti přihlížejí u výběru knih na uživatelské recenze (5,3 %) a doporučení rodičů zvolilo jako nejčastější možnost pouze 6 respondentů (2,9 %).

Výsledky této otázky ukazují na to, že především rodiče v období adolescence přestávají se svými dětmi mluvit o četbě. Z výzkumů, i z výzkumu této práce víme, že velké množství rodičů dětem předčítá, než nastoupí do školy, poté mají stále jistou kontrolu nad tím, co jejich děti čtou a jsou hlavním inspirátorem a motivátorem jejich četby. Výzkum ukazuje, že v období adolescence se rodič jako hlavní inspirace ke čtení ztrácí.

8 Podle čeho si nejčastěji vybíráš knihy?

Výběr z možností, zodpovězeno 207 x, nezodpovězeno 0 x

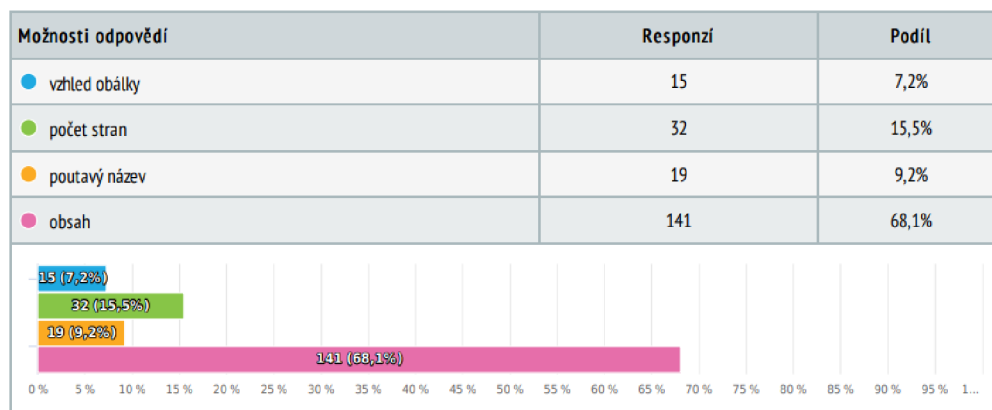

Graf 12 – Podle čeho si nejčastěji vybíráš knihy? (otázka č. 8)

Další otázka, která se zabývala **preferencemi ve výběru knih**, byla otázka č. 10. Zde měli studenti odpovídat, jaké kritérium je pro ně při výběru knihy nejdůležitější. I zde byly odpovědi poměrně jednoznačné. Pro studenty je při výběru knihy stěžejní její obsah, tuto odpověď zvolilo 141 respondentů, což činí 68,1 %. 32 respondentů (15,5 %) uvedlo, že je pro ně nejdůležitější počet stran. Jen několik respondentů uvádělo jako nejdůležitější kritérium poutavý název (9,2 %) a vzhled obálky (7,2 %).

10 Jaké z následujících kritérií je pro tebe při výběru knihy nejdůležitější?

Výběr z možností, zodpovězeno 207 x, nezodpovězeno 0 x

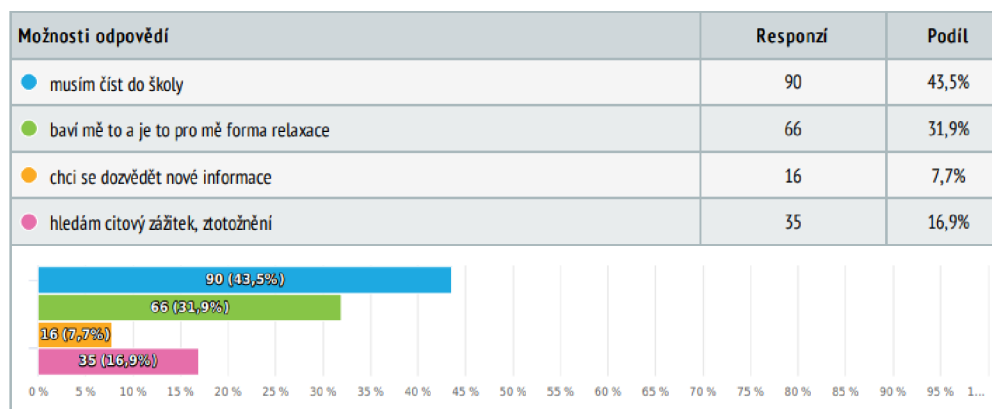
Graf 13 – Jaké z následujících kritérií je pro tebe nejdůležitější? (otázka č. 10)

U předchozích dvou otázek není zaznamenán rozdíl ve výsledcích odpovědí studentů odborných škol a gymnázií. Většina studentů preferuje u výběru knih svůj vlastní zájem a obsah knihy.

Další otázka se věnovala nejčastějším **důvodům, proč adolescentní čtenáři čtou**. Tato otázka zaznamenává o něco méně příznivý výsledek. Pro poměrně velkou část studentů je, dle výzkumu, motivací ke čtení především školní povinnost. Odpověď musím číst do školy označilo 90 respondentů, tedy 40,3 % dotazovaných. Studentů, které čtení baví a považují ho za formu relaxace, je 31,0 %, tuto odpověď zaznamenalo 66 respondentů. Zbylí respondenti v četbě hledají citový zážitek a ztotožnění (16,9 %) a 7,7 % respondentů se díky četbě chce dozvědět nové informace.

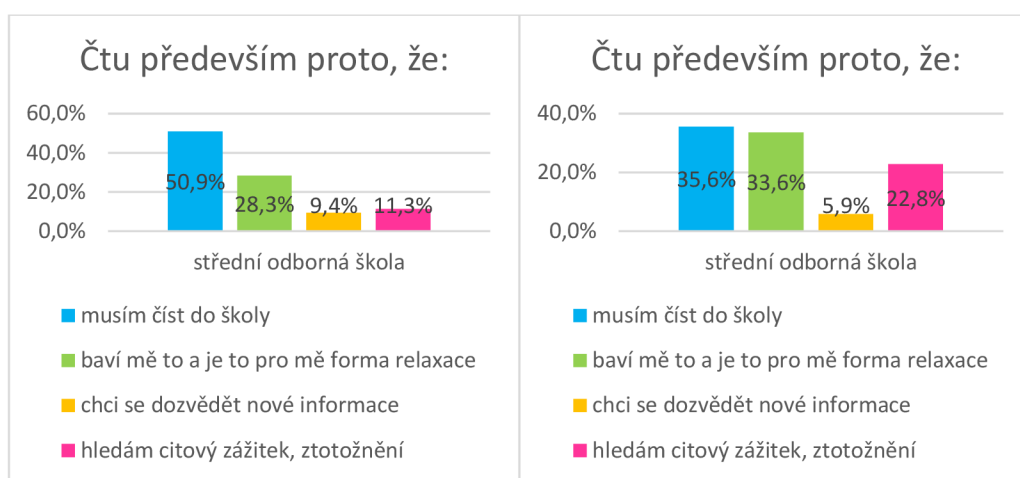
9 Čtu především proto, že:

Výběr z možností, zodpovězeno 207 x, nezodpovězeno 0 x

Graf 14 – Motivace ke čtení (otázka č. 9)

U této otázky bych ovšem ráda opět upozornila na jisté rozdíly mezi čtenářstvím studentů odborných škol a gymnazistů. U studentů středních odborných škol je podstatně větší procento těch, kteří čtou převážně ze školní povinnosti, odpovědělo tak dokonce o 15 % více respondentů této skupiny. Naopak u studentů gymnázií můžeme vidět více těch, kteří vnímají četbu spíše jako formu relaxace a baví je to, tento rozdíl činí 6 %. Poměrně výrazný je také rozdíl u studentů, kteří hledají citový zážitek a ztotožnění, tuto odpověď zvolilo 22,8 % gymnazistů a 11,3 % dotazovaných studentů odborných škol.

Graf 15 – Výsledky odborných škol (otázka č. 9) Graf 16 – Výsledky gymnázií (otázka č. 9)

Výsledky této otázky korespondují s předchozími. Poměrně velká část adolescentů čte především ze školní povinnosti a věnuje se převážně povinné četbě, hlavním důvodem ke čtení tedy v tomto období zůstává škola. Pokud se ovšem, podle výsledku, téměř polovina studentů věnuje četbě, protože je to činnost, která je baví, je pro ně formou relaxace nebo prostorem ke hledání citového zážitku, je zde velká pravděpodobnost, že tato část studentů si svou oblibu přenesou do dospělosti a koncem školní docházky pro ně četba knih neskončí.

6.4 Otázky zaměřené na čtenářské preference

Největší část dotazníku byla věnována samotným čtenářským preferencím studentů středních škol. Otázky v této části jsou otevřeného typu, důvodem je získání co největšího počtu konkrétních autorů a děl.

Uzavřená otázka s výběrem z možností je pouze první otázka, která je zaměřena na **žánrové preference**. Respondenti měli odpovídat, jaký z uvedených žánrů je jejich nejoblíbenější, měli na výběr z 11 žánrů. Pouze jeden z žánrů nezaznamenal žádnou odpověď, tím je pověst.

Jednoznačně nejoblíbenějšími žánry jsou u dotázaných fantasy a sci-fi. Tato odpověď zaznamenala 69 responzí (33,3 %). Podobně oblíbenými žánry jsou dále dívčí romány a detektivky. Dívčí romány označilo, jako nejoblíbenější žánr, 39 respondentů (18,8 %). Tento žánr označovaly pouze dívky, vzhledem k tomu, že z dotazovaných bylo větší procento dívek, je pochopitelné, že se jedná o druhý nejoblíbenější žánr. Mezi třetí nejoblíbenější žánr patří detektivky, tento žánr zaznamenal 35 responzí, což tvoří 16,9 %. Dalšími poměrně oblíbenými žánry mezi dotazovanými je literatura s dobrodružnou tematikou (7,7 %) a dobrodružné romány (7,2 %). Několik responzí zaznamenala i autobiografie (3,9 %) a komiks (3,4 %). Poměrně nepatrné procento zbylo na básně (2,4 %) a pohádky (1,9 %).

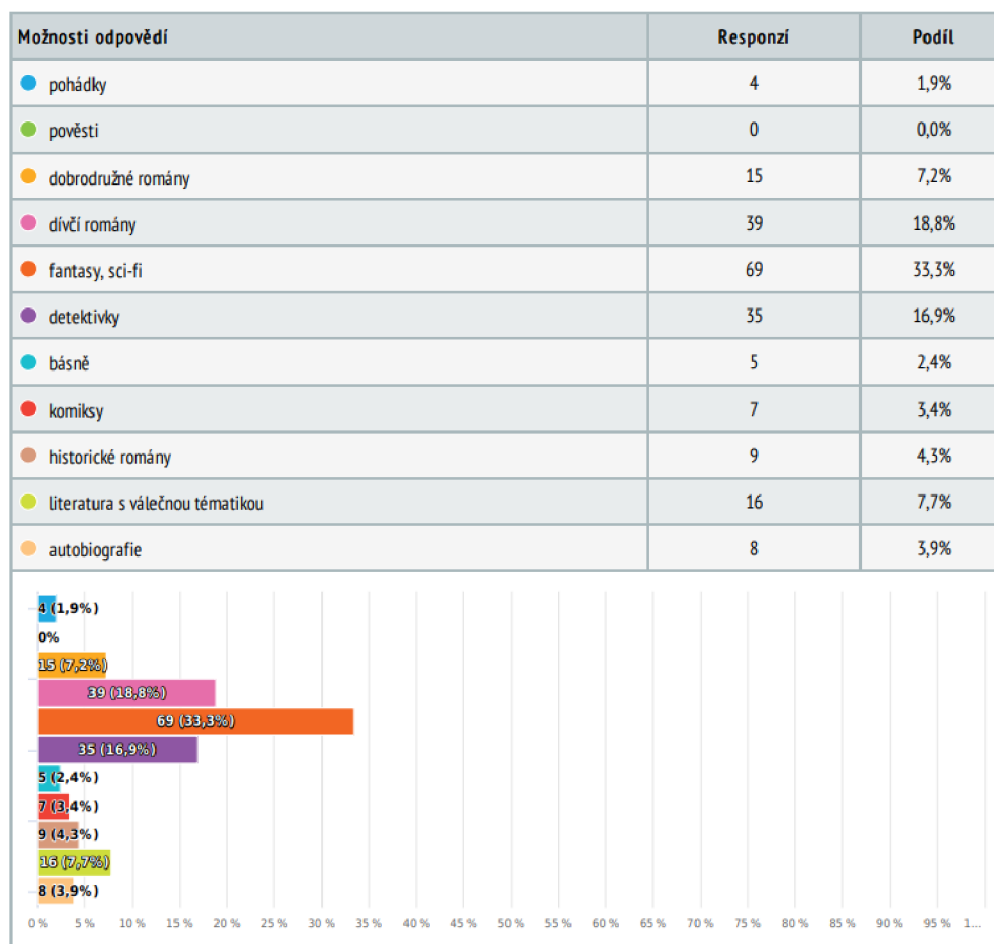
V této oblasti se výsledky víceméně shodují s již provedenými výzkumy. Homolová (2013) upozorňuje na vzrůstající oblíbenost fantasy a sci-fi žánrů. Výsledky výzkumu Hany Friedlanderové, Víta Richtera a kol. (2017) a Jiřího Trávníčka (2018) už ukazují na jednoznačnou převahu fantasy a sci-fi v oblíbenosti žánrů. Jako další oblíbený žánr výzkumy určují detektivky, i zde výsledky souhlasí. Homolová (2013) poukazuje na oblíbenost romantických dívčích příběhů u adolescentních čtenářek, tento výsledek se ve vlastním výzkumu této práce také potvrdil.

U středních odborných škol a gymnázií u této otázky zaznamenáváme jistý rozdíl, který ovšem není až tak překvapivý, vzhledem k humanitnímu zaměření dívek na vybrané odborné škole. U obou typů škol zůstává nejoblíbenějším žánrem fantasy a sci-fi literatura. Dívčí romány a detektivky si ovšem mění svá místa, u gymnazistů je druhým nejoblíbenějším žánrem detektivka a třetím dívčí román. U středních odborných škol je

tomu naopak. Největší rozdíl v procentech můžeme vidět právě u dívčího románu. Dívčí román zaznamenává u odborných škol 23,6 %, u gymnazistů 13,9 %.

11 Označ tvůj nejoblíbenější žánr.

Výběr z možností, zodpovězeno 207 x, nezodpovězeno 0 x

Graf 17 – Označ tvůj nejoblíbenější žánr (otázka č. 11)

Následující otázky se již ptají na konkrétní autory a díla. V první otázce na konkrétní čtenářské preference studentů středních škol byli respondenti dotazováni na jejich **nejoblíbenějšího autora**.

Nejčastěji zmiňovaným autorem, tedy nejoblíbenějším autorem respondentů je Stephen King, který získal 12 odpovědí, stejný počet získala i J. K. Rowlingová. Třetím nejoblíbenějším autorem je John Green s 9 odpověďmi. Ve 4 odpovědích se objevili G. R. R. Martin, Petra Stehlíková a Sarah J. Maas. Dalšími oblíbenými autory je například Jane Austenová, Arthur Conan Doyle, Shari Lapena, Colleen Hoover, Ruta Sapetysová, Oscar Wilde, George Orwell, William Shakespeare nebo J. R. R. Tolkien, a další. Mezi

české oblíbené autory respondentů patří především Pavel Boreš a Alena Mornštajnová, dále například Anna Musilová, K. H. Mácha nebo Jaroslav Foglar.

Výčet oblíbených autorů koresponduje s oblíbenými žánry, které respondenti označovali. Nejvíce zodpovězených spisovatelů byli autoři fantasy a sci-fi literatury, několik autorů detektivek a romantických dívčích románů. Objevili se ovšem i autoři zabývající se válečnou tematikou, autoři mangy nebo autoři poetických děl. Někteří respondenti uváděli i autory klasické literatury. Většinu uvedených oblíbených autorů ovšem můžeme zařadit k současné literatuře.

V následující tabulce je výčet všech autorů, které respondenti do odpovědi zaznamenávali, spolu s četností odpovědí. 59 respondentů na otázku odpovědělo, že neví nebo nejoblíbenějšího autora nemají. Několik respondentů uvedlo naopak více nejoblíbenějších autorů.

<i>Nejoblíbenější autoři + počet jmenování</i>			
Stephen King	12	Dan Brown	1
J. K. Rowlingová	12	Dan Millman	1
John Green	9	Darcy Coates	1
G. R. R. Martin	4	K. J. Erben	1
Petra Stehlíková	4	Erin Hunter	1
Sarah J. Maas	4	Frederick Forsyth	1
Jane Austenová	3	Gena Showalter	1
Pavel Boreš	3	E. A. Poe	1
Arthur Conan Doyle	3	James Dashner	1
Shari Lapena	3	Georgina Guthrie	1
George Orwell	3	Janusz Domagalik	1
Colleen Hoover	3	Jordan Peterson	1
William Shakespeare	3	Jay Kristoff	1
Ruta Sapetysová	3	Jojo Myesová	1
Oscar Wilde	3	Jo Nesbø	1
J. R. R. Tolkien	3	Josef Čapek	1
Alena Mornštajnová	3	Jules Verne	1
Jack London	2	Karel Kovář	1
John Flanagan	2	Karen M. McManus	1
Kiera Caasová	2	Lauren Oliverová	1
K. H. Mácha	2	Liegh Bardugo	1
Natalja Ščerba	2	Holly Black	1
Rupi Kaur	2	Lenka Lanczová	1

Timothée de Fombelle	2	Madeline Miller	1
Anna Musilová	2	Hirohiko Araki	1
Jaroslav Foglar	2	Maria V. Snyderová	1
Agatha Christie	2	Suzane Collinsová	1
Jay Kristoff	2	Shelby Mahurin	1
Neal Shusterman	2	Sven Hassel	1
Ai Yazawa	1	Oliver Bowden	1
Aleš Novotný	1	Patrick Ness	1
Michaela Klevisová	1	Patrik Hartl	1
Ladislav Zibura	1	Petr Janeček	1
Alexander Shulgin	1	Petr Šabach	1
Andrej Sapkowski	1	Ray Bradbury	1
Anna Franková	1	Rick Riordan	1
Bohumil Hrabal	1	Robert Ludlum	1
Anthony Ryan	1	Terry Pratchett	1
Arnošt Lustig	1	Amélie Wen Zhao	1
Bernard Minier	1	Christiane F.	1
Božena Němcová	1	Lisa Jane Smithová	1
Bratři Grimmové	1	William Saroyan	1
Cormac McCarthy	1	Zoe Sugg	1

Tabulka 2 – Máš nejoblíbenějšího autora? Jakého? (otázka č. 12)

Další otázka byla věnována **nejoblíbenější knize respondentů**. I zde se objevilo několik více zmíněných titulů, větší množství ovšem tvoří jedinou zmíněná díla. Nejoblíbenějším dílem, které souhlasí s nejoblíbenějším autorem, je *Harry Potter*, toto dílo bylo napsáno 14x. Dalšími nejoblíbenějšími díly jsou *Hvězdy nám nepřály*, *Mléko a med*, *V šedých tónech*, *Selekce*, *Našeptávač* a *S námi to končí*. Po dvou odpovědích byla také napsaná například díla *Černočerná tma*, *Hobbit*, *Projekt Kronos*, *Naslouchač*, *Smrtka*, *Tatér z Osvětimi*, *Holubice a had*, *Will Grayson*, *Will Grayson* nebo *Ten, kdo stojí v koutě*. Mezi nejoblíbenějšími díly se ale objevilo i poměrně velké množství děl z klasické literatury a pravděpodobně i povinné četby, například *Kytice*, *Máj*, *1984*, *Na západní frontě klid*, *My děti ze stanice ZOO* nebo *Pěna dní*.

Díla víceméně korespondují s oblíbenými autory. V největší míře se objevovala díla fantasy a sci-fi literatury, následně romantické dívčí romány a detektivky. Objevují se ale i knihy s válečnou tematikou, historické romány nebo motivační knihy. Převládají díla z druhé pol. 20. stol. a současná literatura.

<i>Nejoblíbenější tituly + počet jmenování</i>					
Harry Potter	14	Bílý tesák	1	Hunger Games	1
Hvězdy nám nepřály	5	Bitevní mág	1	Jana Eyrová	1
Mléko a med	4	Bohové a monstra	1	Jeden z nás lže	1
Pýcha a předsudek	4	Božský bastard	1	Jen ponožky nestačí	1
V šedých tónech	4	Cesta pokojného bojovníka	1	Jsou světla, která nevidíme	1
Selekce	3	Cristiano Ronaldo	1	Karlos Vémlo, jak to bylo doopravdy	1
Našeptávač	3	Colette, dívka z Antverp	1	Kocour Bob	1
Námi to končí	3	Časodějové	1	Konec prázdnin	1
Černočerná tma	2	Girl online	1	Kůže plná stínů	1
Kytice	2	Černá sanitka	1	Na prahu ráje	1
Máj	2	Labyrint	1	Láska podle Shakespeara	1
My děti ze stanice ZOO	2	Dolores Claiborneová	1	Pí a jeho život	1
Pěna dní	2	Death note	1	Malé ženy	1
Hobbit	2	Dědictví krve	1	Malý princ	1
Projekt Kronos	2	Syn Londýna	1	Spát v moři hvězd	1
Naslouchač	2	Delirium	1	Manželé od vedle	1
Smrtka	2	Dracula	1	Občanský průkaz	1
Tatér z Osvětimi	2	Děvčátko	1	Osvícení	1
Ten, kdo stojí v koutě	2	Důmyslné umění, jak mít všechno u pr**le	1	Ovšem	1
Will Grayson, Will Grayson	2	Proces	1	Pan Kaplan má stále třídu rád	1
1984	2	Evžen Oněgin	1	Papírová města	1
Holubice a had	2	Moje malá Sára	1	Papírová princezna	1
Na západní frontě klid	2	Nyxia	1	Píseň krve	1
After	1	Hana	1	Píseň zítřka	1
Achilleova píseň	1	Hamlet	1	Přestaňte řešit ho*na	1
Assassin's creed: jednota	1	Hercule Poirot	1	Někdy přijde i láska	1
Alenka v říši zlobie	1	Heřmánkové údolí	1	Růže pro Algernon	1
Babička	1	Padesát odstínů šedi	1	Letopisy Narnie	1
Bajky Barda Beedleho	1	Hovno hoří	1	Tahle země není pro starý	1

Temná krása	1	Temnota	1	Tma a kruh	1
Tobiáš Lolness	1	Tracyho tygr	1	Třet'ák	1
Víš, že tě miluju?	1	Výkřiky v temnotě	1	Zaklínač	1
Záhada hlavolamu	1	Z krve a popela	1	Život, na který metr nestačí	1
12 pravidel pro život	1	451 stupňů Fahrenheita	1	48 zákonů moci	1

Tabulka 3 – Jaká je tvá nejoblíbenější kniha? (otázka č. 13)

Další dvě otázky se zajímaly o poslední knihu, kterou studenti četli a bavila je, nebo naopak nebavila. Zde, především u druhé otázky, knihy korespondovaly s díly, které měli studenti zrovna zadané jako povinnou četbu. Ukazuje se ovšem, že odpovědi nejsou jednoznačné a názory na díla z povinné četby se u různých studentů liší. Často se totiž objevila stejná díla jak u knih, které studenty bavily, tak u knih, které studenty nebavily.

Nejprve se zaměříme na výčet knih, které respondenti uváděli u otázky *Napiš název poslední knihy, kterou jsi v poslední době přečetl a bavila tě.*

Nejvíce odpovědí získaly knihy, které pravděpodobně patří do povinné četby. Respondenty v poslední době bavila kniha *1984* (24 odpovědí), dále *Evžen Oněgin*, *Tahle země není pro starý*, *Revizor*, *Máj*, *Tyrolské elegie*, *Bílá nemoc*, *Na větrné hůrce*, *Občanský průkaz*. Dále se již objevují díla volnočasové četby. Poměrně vysoké zastoupení zde má dívčí román, opět se potom mezi oblíbené knihy řadí fantasy a sci-fi a několik dalších děl současné oddechové literatury, objevují se autobiografické nebo motivační knihy.

<i>Kniha, která tě v poslední době opravdu bavila + počet jmenování</i>					
1984	24	Bridgertonovi	1	Holky na Whatsappu	1
Cesta	8	Carrie	1	Holky nepláčou	1
Evžen Oněgin	6	Cesta kolem světa za 80 dní	1	IT	1
Tahle země není pro starý	6	Cesta pokojného bojovníka	1	Hvězdy nám nepřály	1
Revizor	5	Clarity, o princezně, která se zachránila sama	1	Hra o trůny	1
Máj	4	Cristiano Ronaldo	1	Chrám Matky Boží v Paříži	1

Tyrolské elegie	4	Černooká	1	Jak na to	1
Bílá nemoc	3	Černá sanitka	1	Jak poznat, když vám někdo lže	1
Na větrné hůrce	3	Dědictví krve	1	Jak zabít dvakrát	1
Občanský průkaz	3	Ofélie se učí plavat	1	Opravdové zločiny	1
After	2	Dědička ohně	1	Jáma a kyvadlo	1
Harry Potter	2	Dekameron	1	Kola hrůzy	1
Král Lávro	2	Deník malého poseroutky	1	Krysař	1
Oliver Twist	2	Detoxikuj život	1	Květy slunce	1
Pýcha a předsudek	2	Důmyslné umění jak mít všechno u prd**e	1	Kroniky prachu	1
Rudá královna	2	Děvčátko	1	Kytice	1
Spalovač mrtvol	2	Fotbalové hvězdy 2022	1	Lakomec	1
50 odstínů šedi	2	Gump – pes, který naučil lidi žít	1	Listopád	1
Antigona	1	Hamlet	1	Maryša	1
Můj život v červené a bílé	1	Havran	1	Mechanický pomeranč	1
Assassin's creed: jednota	1	Hitler a Habsburkové	1	Memento	1
Babička	1	Heřmánkové údolí	1	Misery	1
Bez dechu	1	Hladový lán	1	Mengeleho děvče	1
Mlčící pacientka	1	Nebe nemá dno	1	Nimbus	1
Norské dřevo	1	Pán prstenů	1	Pán věže	1
Podlý král	1	Po stopách Jacka Rozparovače	1	Psí poslání	1
Robinson Crusoe	1	Rodina především	1	Romeo a Julie	1
Růže a dýka	1	Selekce	1	S láskou, Lukov	1
Snih nebo popel	1	Studie jedu	1	Svatba ve městě Chambéry	1
Špičkou jazyka	1	Uprdelismus	1	Upíří deníky	1
Utrpení mladého Werthera	1	Už hořela, když jsem do ní lehal	1	Vězněná	1
Zabiják	1	Zločin a trest	1	15 roků lásky	1
3 s(prostá) pravidla	1				

Tabulka 4 – Napiš název poslední knihy, kterou jsi v poslední době přečetl a bavila tě. (otázka č 14)

Následující otázka se zaměřuje na to, **jakou knihu v poslední době studenti četli a opravdu je nebavila**. Zde se bohužel objevovala především klasická díla. Vzhledem k tomu, že se velká část z nich opakovala, lze usoudit, že jde o díla z povinné četby.

Nejvíce odpovědí zde získal titul *Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou*, označilo jí 19 respondentů. Na rozdíl od většiny ostatních děl, tato kniha nedostala ani jednu odpověď u předešlé otázky, zdá se tedy, že výběr této knihy pro studenty nebyl příliš šťastný. Podobně je tomu u díla *Revizor*, tato kniha zde dostala 15 odpovědí, v předešlé odpovědi pouze 5. Další díla, jako *Evžen Oněgin*, *Cesta*, *Máj* nebo *Občanský průkaz*, mají podobné počty jmenování u obou otázek. Další díla, která respondenty v poslední době nebavila, jsou například *Babička*, *Dekameron*, *Spalovač mrtvol*, *Romeo a Julie* a překvapivě dílo *Hra o trůny*. Z volnočasové literatury se u této otázky objevovalo minimum odpovědí. Někteří respondenti odpovídali, že špatné knihy si nevybírají, většinou je knihy, co čtou, baví, zrovna si nemůžou vzpomenout, nebo naopak, že jich bylo velké množství.

<i>Napiš název knihy, která tě v poslední době opravdu NEbavila + počet jmenování</i>						
Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou	19	Petr a Lucie	2	Pýcha a předsudek	1	
Revizor	15	Staré pověsti české	2	R.U.R.	1	
Evžen Oněgin	10	Betonová zahrada	1	Sní androidi o elektrických ovečkách?	1	
Občanský průkaz	6	Bídníci	1	Sophiina volba	1	
Cesta	6	Bronzový poklad	1	Stařec a moře	1	
Babička	5	Čtyři prány štěstí	1	Svatý Xaverius	1	
Dekameron	5	Deník Bridget Jonesové	1	Tichý Američan	1	
Hra o trůny	3	Faust	1	Vrány	1	
Král Oidipus	3	Kazatel z Cedrové hory	1	Zákon násilí a zákon lásky	1	
Romeo a Julie	3	Kletba vítězů	1	Zaslíbená	1	
Povídky malostranské	3	Král Lávro	1	Z deníku pampelišky	1	
Spalovač mrtvol	3	Kytice	1			
1984	3	Letopisy Narnie	1			
Bylo nás pět	2	Malý princ	1			
Lakomec	2	Maryša	1			
Hrdý Budžes	2	Mistr a Markétka	1			

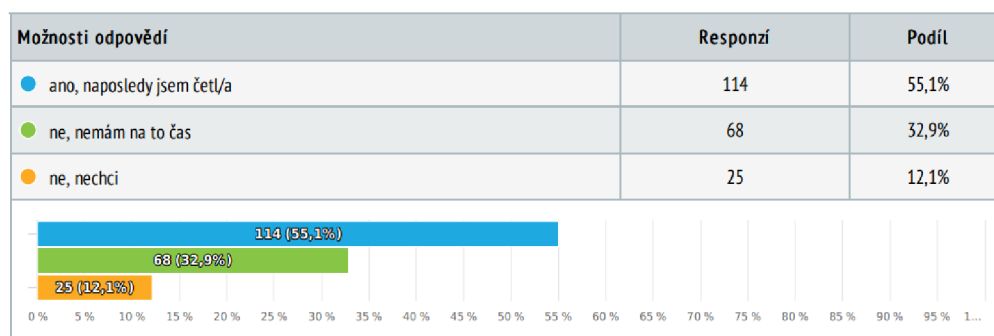
Labyrint světa a ráj srdce	2	Na větrné hůrce	1		
Máj	2	Pán much	1		
Mart'anská kronika	2	Pěna dní	1		
Othello	2	Píseň zimy	1		

Tabulka 5 – Napiš název knihy, která tě v poslední době opravdu NEbavila (otázka č 15)

Poslední otázka z oblasti čtenářských preferencí se věnovala tomu, zda **studenti čtou i knihy mimo povinnou četbu**. Z výsledků předešlých otázek je již zřejmé, že velká část respondentů se volnočasové četbě věnuje. Výsledky jsou velmi podobné výsledkům otázky č. 5, což mimo jiné ukazuje, že respondenti odpovídali pravdivě a dotazníku opravdu věnovali pozornost. 25 respondentů (12,1 %) odpovědělo, že knih mimo povinnou četbu nečte, protože nechce. Knihy mimo povinnou četbu nečte, protože na to nemá čas 68 respondentů, tedy 32,9 %. Více než polovina dotazovaných čte i volnočasovou četbu (114 responzí, 55,1 %).

16 Čteš i knihy mimo povinnou četbu?

Výběr z možností, zodpovězeno 207 x, nezodpovězeno 0 x

Graf 18 – Čteš i knihy mimo povinnou četbu? (otázka č. 16)

U odpovědi *ano, naposledy jsem četl*, byla možnost napsat knihu mimo povinnou četbu, kterou respondenti naposledy četli. Následuje tabulka s tituly, které respondenti u této otázky uváděli. Velká část se shoduje s odpověďmi v otázce č. 14. Výsledky se shodují s předchozími. Opět můžeme konstatovat, že respondenti si nejčastěji ke své volnočasové četbě vybírají tituly fantasy a sci-fi literatury a romantické ženské romány. Poměrně často se ale objevují i tituly z žánru populárně naučné literatury, především z oblasti psychologie.

Z volnočasové literatury jsem naposled četl			
Bez dechu	48 zákonů moci	PiHKAL	Dvůr stříbrných plamenů
Hitler a Habsburkové	Být s tebou	Hon na střízlíka	Cesta do středu
Důmyslné umění, jak mít všechno u pr**le	Psychologie osobnosti	After	451 stupňů Fahrenheita
Vzestup raketových dívek	Neviditelný život	Hobit	Psychologie masových vrahů
Listopád	Misery	S námi to končí	Únik do klece
Love, Rosie	Rodina především	Bodybuilding Bible	Život po tobě
Růže a dýka	Nimbus	Jméno větru	Dalajláмова kočka
Cesta zpátky	Oba na konci zemřou	Krutý princ	Studie jedu
Cena soli	Převorství u pomerančovníku	Škola dobra a zla	Někdy přijde i láska
Rudá královna	Holky na Whatsappu	Uprdelismus	Zabiják
Psychosomatická prvouka	Mlčící pacientka	Jak poznat, když vám někdo lže	Černooká
3 (s)prostý pravidla	Smet ve tmě	Detoxikuj život	Hladový lán
Dědička ohně	Jak zabít dvakrát	V obklíčení idiotů	Ústav
Černá sanitka	Můj život v černé a bílé	Špičkou jazyka	

Tabulka 6 – Čteš i četbu mimo povinnou literaturu? (otázka č 16)

6.5 Otázky zaměřené na faktory ovlivňující čtenářství

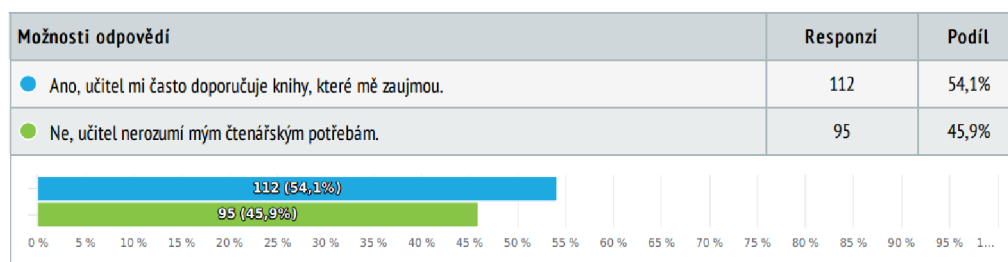
Další oblast otázek se věnuje faktorům, které ovlivňují čtenářství adolescentů. Z konkrétních faktorů se výzkum zabývá učiteli a hodinami literatury, přáteli, rodiči a knihovnám.

První otázka je věnována učitelům literatury, ptá se respondentů, zda mají pocit, že je jejich **učitel literatury inspiruje ke čtení knih**. Respondenti měli na výběr ze dvou odpovědí. První možnost zní *Ano, učitel mi často doporučuje knihy, které mě zaujmou*, tuto odpověď zvolilo 112 respondentů, 54,1 % je tedy spokojeno s inspirací k četbě učitele literatury. Odpověď *Ne, učitel nerozumí mým čtenářským potřebám*, zvolilo 95 respondentů (45,9 %). U této otázky tedy není zaznamenán příliš velký rozdíl v odpovědích. Zhruba půlka studentů spokojena s inspirací učitele je, půlka naopak není.

V porovnání středních odborných škol a gymnázií je nepatrný rozdíl. O něco více studentů gymnázií má pocit, že jim učitel často doporučuje knihy, které je zaujmou. Rozdíl je ovšem jen necelých 5 %.

17 Inspiruje tě učitel literatury ke čtení knih?

Výběr z možností, zodpovězeno 207 x, nezodpovězeno 0 x

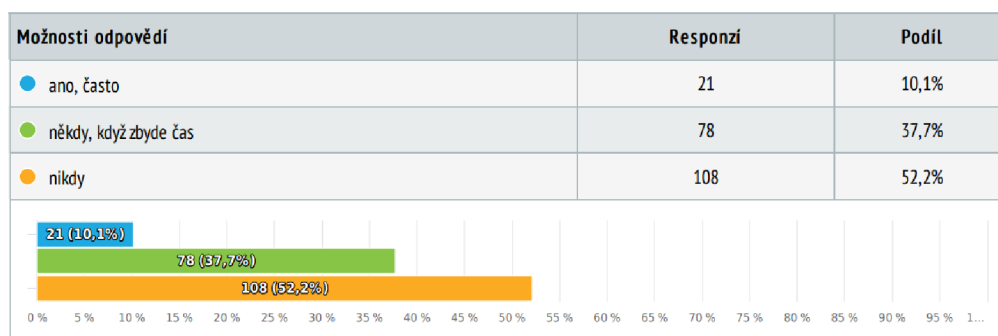
Graf 19 – Inspiruje tě učitel literatury ke čtení? (otázka č. 17)

I další otázka je směřována na půdu školy. Zajímá se o to, **zda si studenti povídají v hodinách literatury o knihách, které přečetli ve svém volném čase.**

Více než 50 % respondentů odpovědělo, že se volnočasové četbě v hodinách literatury nikdy nevěnují, odpovědělo tak 112 respondentů. Odpověď někdy, když zbyde čas, označilo 78 respondentů, tedy 37,7 %. Že si studenti v hodinách literatury o volnočasové četbě povídají často zvolilo 21 respondentů (10,1 %). Zhruba polovina učitelů dotazovaných studentů tedy v hodinách literatury alespoň někdy dává prostor reflexi volnočasové četby, polovina tak ovšem nečiní nikdy.

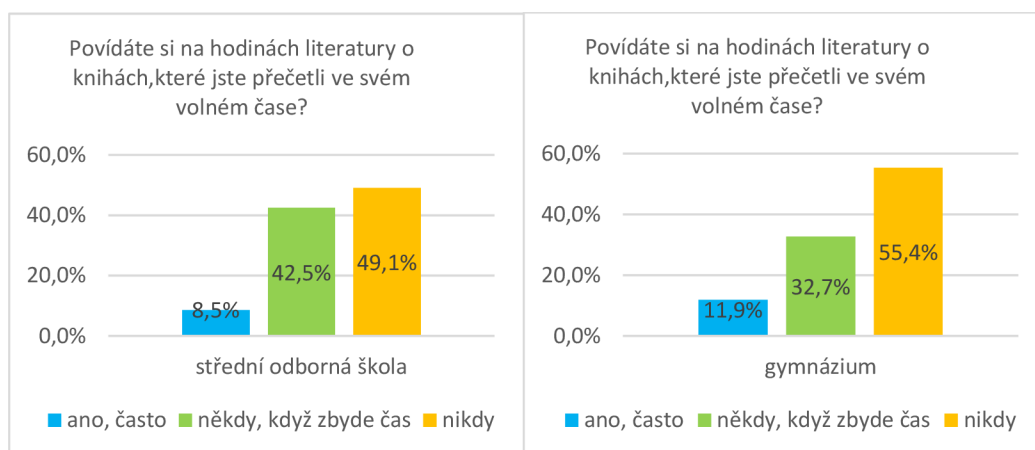
18 Povídáte si na hodinách literatury o knihách, které jste přečetli ve svém volném čase?

Výběr z možností, zodpovězeno 207 x, nezodpovězeno 0 x

Graf 20 – Povídáte si v hodinách literatury o volnočasové četbě? (otázka č. 18)

Zde jsou ovšem výsledky středních odborných škol a gymnázií zajímavější. Výsledky ukazují, že na vybraných středních odborných školách věnují učitelé o hodinách literatury o něco více prostoru volnočasové četbě studentů než na vybraných gymnáziích. Ačkoliv u odpovědi *ano, často* je zaznamenáno o 3, 4 % více respondentů gymnázií, možnost *někdy, když zbyde čas* vybralo až o 10 % více studentů odborných škol. Naopak odpověď *nikdy* označilo o 6 % méně studentů odborných škol než gymnázií.

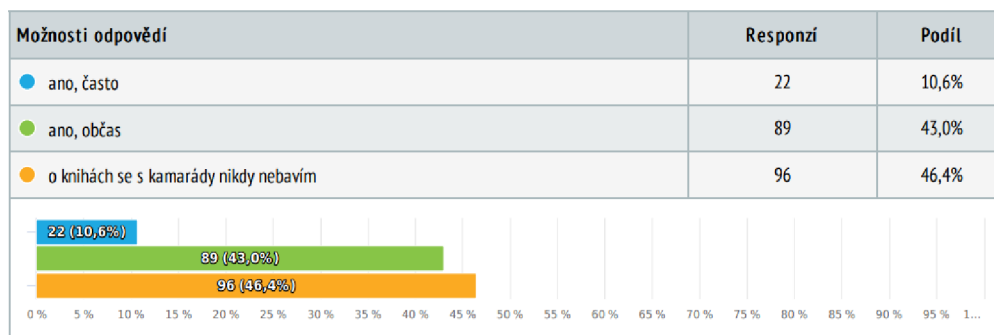
Graf 21 – Výsledky odborných škol (otázka č. 18) **Graf 22** – Výsledky gymnázií (otázka č. 18)

Zda si studenti povídají o knihách, které ve svém volném čase čtou, se svými kamarády, se dotazovala otázka č. 19.

S kamarády se o knihách nikdy nebaví 96 dotazovaných (46,4 %). Občas se s kamarády o knihách baví 89 respondentů, tedy 43 %. Poslední možností byla odpověď *ano, často*, ta zaznamenala 22 responzí, označilo ji teda 10,6 %. Pokud by byl sečten podíl respondentů, kteří odpověděli pomocí prvních dvou odpovědí, dostali bychom se na 53,6 % respondentů. Více než polovina dotazovaných studentů tedy občas zahrnuje knihy, které ve volném čase čtou, do témat ke konverzaci s kamarády.

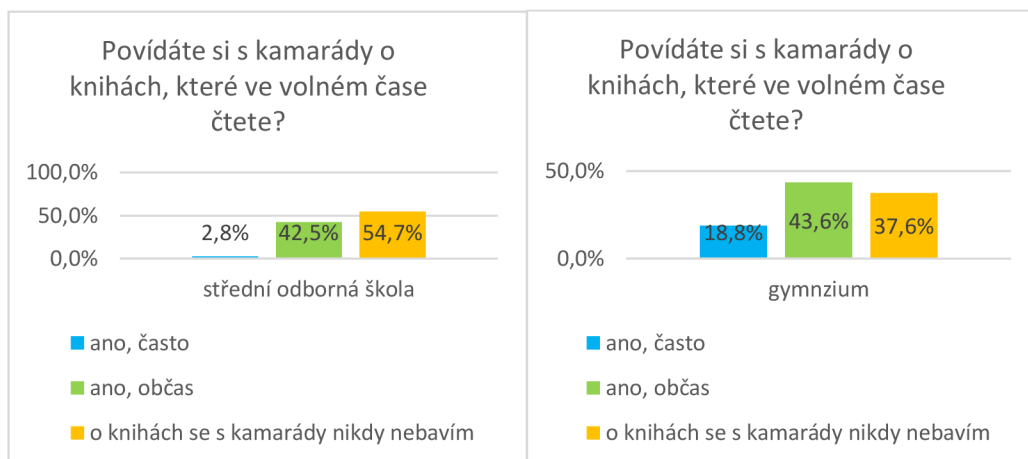
19 Povídáte si s kamarády o knihách, které ve volném čase čtete?

Výběr z možností, zodpovězeno 207 x, nezdopovězeno 0 x

Graf 23 – Povídáte si s kamarády o knihách, které ve volném čase čtete? (otázka č. 19)

Pokud bychom se podívali na analýzu výsledků středních škol typu odborného a gymnaziálního, můžeme zaznamenat jisté rozdíly. Zdá se, že studenti gymnázií se o knihách baví častěji než studenti odborných škol. Výrazně větší procento označilo, že se o volnočasové četbě s kamarády baví často, a to o dokonce 16 % více respondentů.

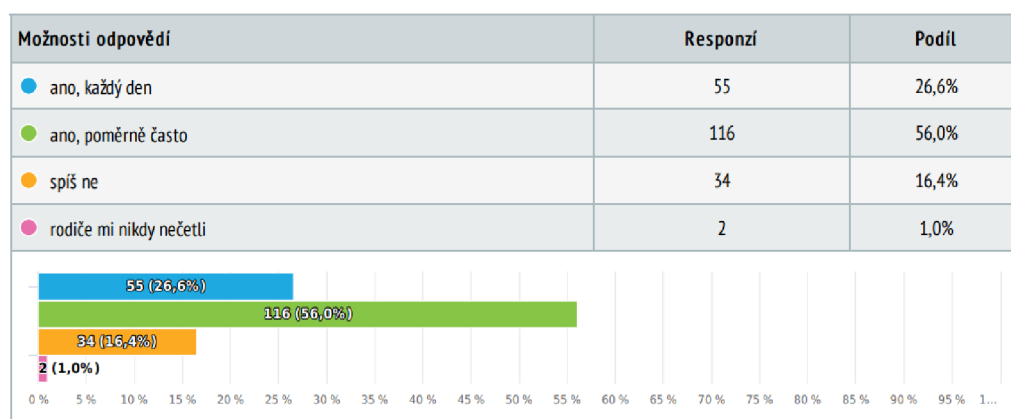
Graf 24 – Výsledky odborných škol (otázka č. 19) **Graf 25** – Výsledky gymnázií (otázka č. 19)

Další otázka se věnuje rodičům. Výzkum Gabala a Václavíkové-Helšusové (2003) ukázal, že čtení v dětství je důležitým faktorem ve čtenářství. Pokud je dětem čteno a rodiče jsou čtenáři, je větší pravděpodobnost, že sami děti budou čtenáři

Otázka ve vlastním výzkumu byla tedy směřována na to, **zda rodiče studentům v dětství četli**. Velkému procentu dotazovaných bylo v dětství čteno. 55 respondentů (26,6 %) odpovědělo, že jim rodiče četli každý den. Nejvíce responzí, 116, zaznamenala odpověď *ano, poměrně často*, odpovědělo tak 56 % respondentů. 34 respondentů (16,4 %) zaznamenalo odpověď *spíše ne*. Pouze 2 respondenti odpověděli, že jim rodiče nikdy nečetli.

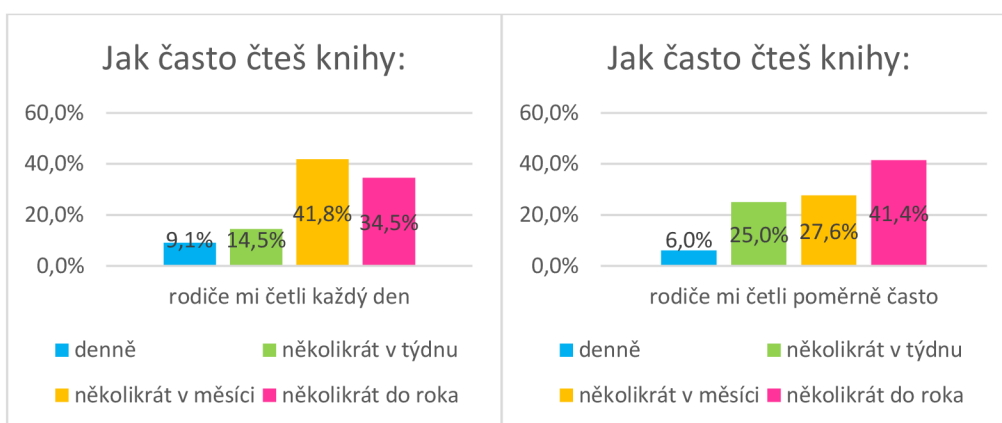
20 Četli ti rodiče v dětství?

Výběr z možností, zodpovězeno 207 x, nezodpovězeno 0 x

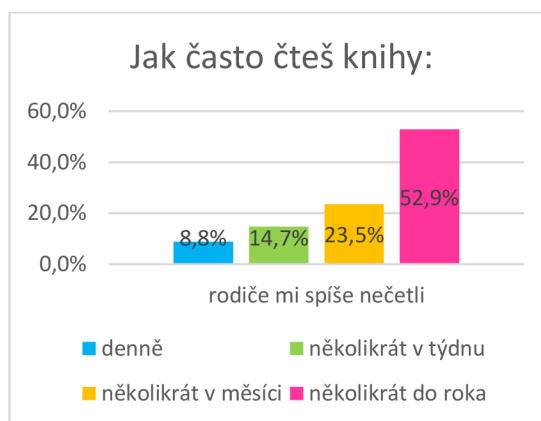
Graf 26 – Četli ti rodiče v dětství? (otázka č. 20)

Výzkum této práce se ve výsledcích shoduje s tvrzením výzkumů Gabala a Václavíkové-Helšusové (2003), Homolové (2013) nebo Trávníčka (2018). Při analýze a srovnání otázky č. 6 a otázky č. 20 můžeme vidět, že pravidelnost čtení souvisí s tím, jak silní jsou následně adolescenti čtenáři. Respondenti, kteří označili, že jim rodiče četli každý den, jsou ti, kteří čtou častěji, je zde výrazně velké procento čtenářů, kteří čtou několikrát v měsíci. Ti respondenti, kteří označili, že jim rodiče četli poměrně často, jsou i ti, kteří ve velké míře označovali, že čtou několikrát v týdnu. Naopak u respondentů, kteří konstatovali, že jim rodiče spíše nečetli, se častěji objevovala odpověď, že čtou několikrát do roka, jsou tedy slabšími čtenáři.

Graf 27 – Vliv rodičů na čtenářství 1

Graf 28 – Vliv rodičů na čtenářství 2

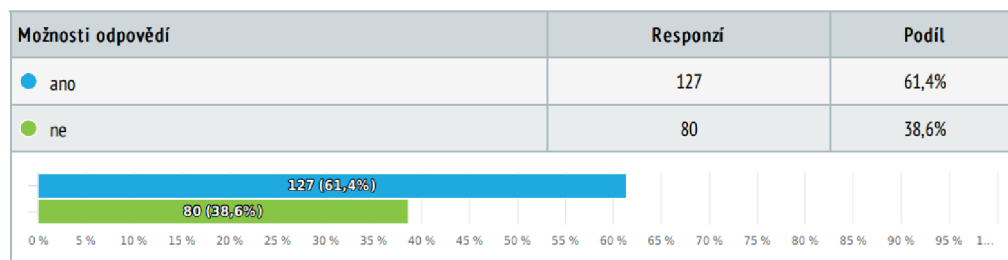

Graf 29 – Vliv rodičů na čtenářství 3

Poslední otázka dotazníku se věnovala **návštěvnosti knihoven**. Zde došlo k poměrně pozitivním výsledkům. Velká část dotázaných totiž knihovny využívá. Na otázku *Chodíš si půjčovat knihy do knihovny?* odpovědělo ano 127 respondentů, to činí podíl 61,4 %. Do knihovny si naopak nechodí půjčovat knihy 80 dotázaných (38,6 %)

21 Chodíš si půjčovat knihy do knihovny?

Výběr z možností , zodpovězeno 207 x, nezodpovězeno 0 x

Graf 30 – Chodíš si půjčovat knihy do knihovny? (otázka č. 21)

7 Ověření hypotéz

Hypotéza 1: Alespoň 50 % respondentů čte povinnou i volnočasovou četbu.

Výsledky otázky č. 5 ukazují, že 55,6 % dotazovaných se věnuje četbě povinné i volnočasové četbě. 34,8 % potom jen povinné četbě a pouze 9,7 % jen volnočasové četbě. Více než polovina respondentů tedy čte oba druhy četby.

Hypotéza se potvrdila.

Hypotéza 2: Studenti gymnázií čtou více než studenti středních odborných škol.

Tuto hypotézu ověřovala otázka č. 6. Dotázaných studentů gymnázií označilo odpověď denně o 3 % více, odpověď několikrát v týdnu a několikrát v měsíci o 8 % více. Pouze několikrát do roka čte o 18 % méně studentů gymnázií než student středních odborných škol. Můžeme tedy konstatovat, že studenti gymnázií čtou častěji než studenti středních odborných škol.

Hypotéza se potvrdila.

Hypotéza 3: Nejoblíbenějšími žánry studentů jsou fantasy, sci-fi literatura a detektivky.

Na tuto hypotézu hledala odpověď otázka č. 11. Jednoznačně nejoblíbenějším žánrem je u studentů fantasy a sci-fi literatura, tento žánr získal 33,3 % odpovědí. Jako druhý nejoblíbenější žánr zvolili respondenti dívčí romány, označilo jej 18,8 %. Hned za dívčími romány ovšem v oblíbenosti uspěla detektivka, tento žánr zvolilo jako nejoblíbenější 16,9 %. Vzhledem k tomu, že byl u respondentů větší počet dívek, dostal se dívčí román na druhé místo, v případě, že by bylo dívek stejně jako chlapců, můžeme předpokládat, že by se procento označení tohoto žánru snížilo. Hypotéza se tedy dá vnímat za potvrzenou.

Hypotéza se potvrdila.

Hypotéza 4: Studenti nejčastěji čtou současnou oddechovou literaturu.

Konkrétními oblíbenými autory a knihami studentů se věnovaly otázky č. 12 a 13. V odpovědích se objevilo několik klasických autorů a děl. Z větší části ovšem studenti nejraději čtou současné autory fantasy, sci-fi, detektivek a dívčích románů.

Hypotéza se potvrdila.

Hypotéza 5: Na gymnáziích věnují učitelé více času povídání si o volnočasové četbě studentů než na středních školách.

Této problematice se věnovala otázka č. 18. Pokud sečteme procenta respondentů, kteří odpověděli *ano, často a někdy, když zbyde čas*, na otázku, zda učitelé v hodinách literatury věnují čas povídání si o volnočasové literatuře, zjistíme, že učitelé literatury dotazovaných studentů středních odborných škol dávají alespoň někdy prostor povídání si o volnočasové četbě v hodinách o 6 % víc. Ačkoliv rozdíl není až tak velký, hypotéza se s výsledky neshoduje.

Hypotéza se nepotvrdila.

Hypotéza 6: Studenti, kterým rodiče v dětství četli, jsou silnějšími čtenáři.

Na grafech 27, 28 a 29 můžeme vidět srovnání otázek č. 6 a 20. Z grafů lze vyčíst, že respondenti, kterým rodiče v dětství četli pravidelně, čtou častěji než respondenti, kterým rodiče spíše nečetli.

Hypotéza se potvrdila.

8 Shrnutí výsledků výzkumu

Otázky v dotazníku, stejně tak jako analýza výsledků výzkumu, byly rozděleny do určitých zkoumaných oblastí čtenářství adolescentů. I v následujícím shrnutí výsledků se proto budu držet tohoto rozdělení.

Výzkum ukázal, že studenti středních škol nejčastěji tráví svůj volný čas s kamarády, nebo na internetu a sociálních sítích, častým zájmem je také sport. Čtení knih uvádí jako častou možnost volnočasové aktivity čtvrtina dotázaných studentů. Čtení knih jako svou častou aktivitu ve volném čase uváděly především dívky.

Více než polovinu dotázaných respondentů čtení knih baví, výrazně více ovšem baví čtení knih gymnaziální studenty. Dále více než polovina středoškolských studentů čte jak povinnou, tak volnočasovou četbu. U studentů středních odborných škol můžeme zaznamenat zásadně vyšší procento studentů, kteří čtou pouze povinnou četbu, nebo naopak pouze volnočasovou četbu. Většina studentů gymnázií se věnuje četbě obou druhů.

Co se týče toho, jak často studenti čtou, nejvíce studentů čte pouze několikrát do roka. Po sečtení podílu procent ostatních odpovědí ovšem můžeme dojít k závěru, že více než polovina studentů čte denně, několikrát do týdne, nebo několikrát v měsíci. Studenti tedy v konečném výsledku čtou poměrně často, mnohem častěji ovšem čtou studenti gymnázií.

Knihy studenti nejčastěji získávají výpůjčkami v knihovnách, dále knihy často dostávají jako dárky, nebo si je sami kupují. Studenti při výběru knih méně dávají na doporučení, knihy si nejčastěji vybírají sami podle svých zájmů. Minimum studentů zvolilo jako nejčastější preferenci při výběru knih doporučení rodičů, učitelů, nebo recenzentů. Někteří studenti si vybírají knihy na doporučení svých kamarádů. Studenti si nejčastěji vybírají knihy podle obsahu. Počet stran, poutavý název nebo vzhled obálky pro ně není stěžejní.

Hlavním důvodem čtení je pro studenty školní povinnost. O něco méně studentů čtení baví a vnímají ho jako formu relaxace, je zde ovšem i procento studentů, kteří čtou pro získání citového zážitku a ztotožnění. Dá se tedy konstatovat, že zhruba polovina adolescentních čtenářů čte převážně kvůli školní povinnosti a pro polovinu z nich je čtení

oblíba, forma relaxace a prostor pro hledání citového zážitku. Výrazně vyšší procento těch, kteří čtou pouze kvůli škole, je na středních odborných školách.

Celkově lze říct, že studenti odborných škol jsou ke čtení méně motivováni, objevuje se zde více slabších čtenářů, které čtení nebaví a čtou především ze školní povinnosti. Zde proto vidím prostor pro učitele na těchto školách, právě ti by se měli více věnovat motivaci svých studentů ke čtení.

U preferencí žánrů se výsledky výzkumu neliší od ostatních, již provedených výzkumů. Adolescentní čtenáři se nejčastěji věnují četbě fantasy, sci-fi literatury a detektivek. Dívky potom v tomto věku inklinují k dívčím romantickým románům. Nejoblíbenějšími autory respondentů jsou Stephen King a J. K. Rowlingová. Dalšími oblíbenými autory jsou John Green, G. R. R. Martin, Petra Stehlíková a Sarah J. Maas. Velké množství autorů, které respondenti označovali za své oblíbené, jsou současní autoři nebo autoři převážně tvořící ve druhé polovině 20. století. Objevuje se zde i několik klasických starších světových autorů, mezi nejoblíbenější patří Jane Austenová, Arthur Conan Doyle, Oscar Wilde, George Orwell nebo William Shakespeare.

Nejoblíbenější knihou adolescentních čtenářů je *Harry Potter*, mezi další oblíbené knihy patří například *Hvězdy nám nepřály*, *Mléko a med*, *V šedých tónech*, *Selekce*, *Našeptávač*, *Námi to končí* nebo *Pýcha a předsudek*. Oblíbená díla ve velké míře korespondovala s oblíbenými autory a oblíbenými žánry, nejčastěji se objevovala díla fantasy a sci-fi literatury, dívčích románů a detektivek. Objevují se ale i knihy s válečnou tematikou, historické romány nebo motivační a seberozvojové knihy.

U posledních děl, které studenti četli, se objevovaly především tituly z povinné četby. U otázky, zda je kniha bavila, nebo nebavila, se díla často opakovala. Můžeme tedy vidět, že názory na díla z povinné četby nejsou příliš jednotné. Pouze některé knihy se dají zařadit poměrně jednoznačně. Díla, která středoškolské studenty baví, jsou například *1984* nebo *Tahle země není pro starý*. Naopak díla, která studenti nemají v oblibě, jsou *Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou* a *Revizor*.

Poslední oblastí, na kterou se výzkum zaměřil, byly faktory ovlivňující čtenářství. Pro více než polovinu studentů je učitel literatury inspirací a je schopen studentům doporučit knihy, které je zaujmou, stále je zde ovšem velké procento těch, kteří tento pocit nemají. Více než polovina dotázaných uvedla, že učitel v hodinách literatury nenechává nikdy prostor k povídání si o knihách, které studenti čtou ve volném čase. Zde

byla, vzhledem k předešlým výsledkům, překvapivá skutečnost, že o něco více učitelů, kteří dávají prostor volnočasové četbě studentů v hodinách, se objevuje na středních odborných školách. Zdá se, že zde tedy je značné procento učitelů středních odborných škol, kteří motivují studenty ke čtení právě tímto způsobem.

O volnočasové četbě se baví s kamarády zhruba polovina adolescentních čtenářů, kteří byli dotázáni. Častěji si o knihách povídají studenti gymnázií, což nepochybně souvisí s tím, že jsou to silnější čtenáři, které čtení více baví, a především s humanitním zaměřením tohoto typu škol.

Většině dotázaných bylo v dětství rodiči předčítáno. Ti, kteří konstatovali, že jim rodiče v dětství nečetli, jsou slabší čtenáři, které čtení knih nebaví. Výzkum tedy jednoznačně potvrzuje provázanost vlivu rodičů a čtení v dětství na čtenářství.

Knihovny využívá větší část respondentů, je tu ovšem dokonce čtyřicet procent studentů, kteří si knihy do knihoven půjčovat vůbec nechodí.

Závěr

Cílem práce bylo přispět vlastním výzkumem, který je věnován problematice adolescentního čtenářství.

První část obsahuje čtyři kapitoly, které teoreticky popisují a přibližují tematiku čtenářství adolescentů. Úvodní kapitola se věnuje charakteristice adolescentního čtenáře z pohledu samotného vývojového období. Další kapitola se zabývá základními pojmy z oblasti čtenářství, jsou definovány pojmy jako *čtení, čtenář a čtenářství*. Třetí kapitola nám přibližuje několik faktorů, které zásadně ovlivňují utváření vztahu ke čtenářství. Těmi jsou rodina, škola, knihovna, vrstevníci a média. Hlavním poznatkem je skutečnost, že mezi faktory jsou vztahy, které nelze opomenout. Jednotlivé faktory spolu kooperují a vytvářejí tak prostředí, ve kterém si čtenář utváří vlastní vztah k četbě. Poslední kapitolou teoretické části je interpretace několika výsledků, které byly v rámci výzkumů adolescentního čtenářství zjištěny. Navazuje část praktická, která přidává další pohled a možnost porovnání s již provedenými výzkumy.

V praktické části diplomové práce byla provedena analýza výsledků, které přinesl vlastní výzkum. Výzkum byl, vzhledem k zájmu práce, zaměřen právě na čtenářství ve vývojovém období adolescence. Praktická část obsahuje popis výzkumných cílů a určených hypotéz, které jsou v závěru práce verifikovány. V metodologii výzkumu byla popsána výzkumná metoda, pro kterou byl zvolen nástroj dotazníku, aby bylo možno objektivizovat výsledky výzkumu díky značnému množství získaných dat. Předmětem zkoumání se stali studenti druhých ročníků vybraných středních škol, dvou škol s odborným zaměřením a dvou gymnázií. Výzkum získal odpovědi od 207 respondentů.

Analýza a interpretace výsledků obsahovala několik zkoumaných oblastí, které se týkají čtenářství. Jedna z prvních otázek byla zaměřena na trávení volného času, z výzkumu vyplývá, že adolescenti nejčastěji tráví čas s kamarády nebo na internetu. Otázka si také kladla za cíl zjistit, kolik respondentů zvolí jako jednu z nejčastějších volnočasových aktivit čtení knih, tu ovšem zvolila pouze čtvrtina dotazovaných studentů.

Další otázky byly zaměřeny na samotný vztah adolescentů ke čtenářství, pozitivním výsledkem se stala skutečnost, že čtení knih baví více než polovinu adolescentních čtenářů. Nadpoloviční většina se také věnuje čtení povinné i volnočasové četby a čte alespoň několikrát v měsíci.

Co se týče výběru knih, výzkum ukazuje, že většina adolescentních čtenářů se orientuje především podle sebe a svých zájmů. Zásadní při výběru pro ně potom je obsah knihy. Hlavním důvodem pro čtení je školní povinnost, pro mnohé je to ovšem i forma relaxace.

Důležitá část výzkumu byla věnována čtenářským preferencím adolescentních čtenářů. Nejoblíbenějším žánrem je fantasy a sci-fi literatura, dále dívčí romány a detektivky. Co se týče konkrétních autorů a knih, souhlasí výsledky s oblíbeností žánrů. Nejoblíbenější jsou u adolescentů současní autoři, nebo autoři tvořící převážně ve druhé polovině 20. století.

Poslední část výzkumu byla věnována i několika faktorům ovlivňujícím čtenářství. Můžeme konstatovat, že pro nadpoloviční většinu je učitel literatury pro studenty inspirací a je schopen jim doporučit knihy, které je zaujmou, nebylo by ovšem určitě od věci, kdyby se toto procento zvýšilo. Zhruba polovina studentů v hodinách literatury alespoň někdy mluví o volnočasové četbě, i zde by bylo určitě pozitivní, kdyby se učitelé více věnovali tomuto druhu četby, je pravděpodobné, že by namotivovali ke čtení více studentů. Výzkum se krátce věnoval i souvislosti čtení rodiči v dětství a čtenářstvím adolescentů v současnosti. Z výsledků může být potvrzena hypotéza, že ti, kterým bylo v dětství čteno, jsou silnějšími čtenáři.

Výzkum si také kladl za cíl porovnat výsledky studentů odborného a gymnaziálního typu. Z výsledků vyplynulo, že gymnazisté jsou o něco silnější čtenáři a čtení je více baví.

Výzkum ukazuje, jaký postoj ke čtenářství adolescentní čtenáři zauímají. Ačkoliv výsledky nejsou negativní, je zde prostor pro zlepšení. Byla vytvořena sumarizace konkrétních autorů a děl, které studenti rádi čtou, a tím žánrů a témat, které je zajímají. To může po zvážení přispět učitelům literatury k zařazení takových děl do hodin literatury nebo utvoření seznamu, který mohou využívat k doporučování oblíbených titulů svým studentům. Tím je více motivovat ke čtení a pokusit se, aby se četba stala jejich zájmem a zvýšil se počet těch, kteří ji zařadí mezi své volnočasové aktivity.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje:

BUBENÍČKOVÁ, Petra. *Kontexty čtenářství a čtenářské gramotnosti*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2011. ISBN 978-80-7435-165-5.

ČUŘÍN, Michal a Petra BUBENÍČKOVÁ. *Čtenářství v souvislostech*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2013. ISBN 978-80-7405-327-6.

FRIEDLANDEROVÁ, Hana, Irena PRÁZOVÁ, Hana LANDOVÁ a Vít RICHTER. *České děti a mládež jako čtenáři 2017*. Brno: Host, 2018. ISBN 978-80-7577-804-8.

HAMAN, Aleš. *Literatura z pohledu čtenářů*. Praha: Československý spisovatel, 1991, 169 s. ISBN 80-202-0281-1.

HOMOLOVÁ, Kateřina. *Dětský a dospívající čtenář*. V Opavě : Slezská univerzita, 2013. 387 stran. ISBN 978-80-7248-952-7.

HOMOLOVÁ, Kateřina. *Pedagogicko-didaktické a psychosociální aspekty pubescentního čtenářství*. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2008, 126 s., 24 cm. ISBN 978-80-7368-641-3.

HYHLÍK, F. *Psychologie mladého čtenáře*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963. 139 s.

LANGMEIER, Josef - KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2., aktualizované vydání. Praha : Grada Publishing, 2006. 368 stran. Psyché. ISBN 80-247-1284-9.

LEPILOVÁ, Květuše. *Cesty ke čtenářství: vyprávějte si s námi!*. Brno: Edika, 2014. ISBN 978-80-266-0112-8.

MACEK, Petr. *Adolescence*. Vyd. 2., upr. Praha : Portál, 2003. 141 s. ISBN 80-7178-747-7.

MACEK, P. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 208 s. ISBN 80-7178-348-X.

PRÁZOVÁ, Irena, Kateřina HOMOLOVÁ, Hana LANDOVÁ a Vít RICHTER. *České děti jako čtenáři*. Brno: Host, 2014. ISBN 978-80-7491-492-8.

ŠVAMBERK ŠAUEROVÁ, Markéta. *Projekty formování pozitivního postoje dětí a dospívajících k četbě v podmínkách rodinné edukace*. Praha: Palestra, 2015. ISBN 978-80-87723-21-0.

TRÁVNÍČEK, J. *Čteme? Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize*. 1. vyd. Brno: Host, 2008. 207 s. ISBN 978-80-7294-270-1.

TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čtenáři a internuanti: Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení*. První. Brno: Host, 2011. ISBN 978-80-7294-515-3. Trávníček, J. (2008).

TRÁVNÍČEK, Jiří. *Česká čtenářská republika: generace, fenomény, životopisy*. Brno: Host, 2017. ISBN 978-80-88069-50-8.

TRÁVNÍČEK, Jiří. *Překnižkováno: co čteme a kupujeme (2013)*. Brno: Host, 2014. ISBN 978-80-7491-256-6.

TRÁVNÍČEK, Jiří. *Rodina, škola, knihovna: náš vztah ke čtení a co ho ovlivňuje (2018)*. Brno: Host, 2019. ISBN 978-80-7577-994-6.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie : dětství a dospívání*. Druhé, rozšířené a přepracované vydání. Praha : Karolinum, 2012. 531 stran. ISBN 978-80-246-2153-1.

ZACHOVÁ, Alena. *Čtenářství a čtenářská gramotnost*. Vlkov: Helena Rezková, 2013. ISBN 978-80-904449-7-3.

ZACHOVÁ, Alena. *Rozměry čtenářství*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-233-1.

Internetové zdroje:

GABAL, I.; VÁCLAVÍKOVÁ-HELŠUSOVÁ, L. *Jak čtou české děti?* [online]. Praha: Gabal, Analysis & Consulting, 2003. [cit. 2022-01-20]. Dostupné z: <https://ipk.nkp.cz/docs/jakctouceskedeti.pdf>

GÉBLOVÁ, ALENA. *Sít veřejných knihoven máme nejhustší na světě.* STATISTKA &MY [online]. [cit. 2022-02-15] Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ea002b5940>

HOMOLOVÁ, K. *Význam a smysl knihovny v pojetí dětí a dospívajících.* Knihovna [online]. 2014, roč. 25, č. 2, s. 59-75 [cit. 2022-02-16]. ISSN 1801-3252. Dostupné: <https://adoc.pub/vyznam-a-smysl-knihovny-v-pojeti-dti-a-dospivajicich.html>

JONÁK, Zdeněk. *Čtenářství v epoše internetu.* [online]. [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <https://adoc.pub/tenastvi-v-epoe-internetu.html>

RICHTER, Vít, *Česká mládež 15 až 19 let jako čtenáři, 2017.* [online]. [cit. 2022-03-02]. Dostupné z: <https://ipk.nkp.cz/docs/ctenarstvi/ceska-mladez-jako-ctenari-2017>

RICHTER, Vít. *Jak navštěvujeme veřejné knihovny?: nad třetím statistickým výzkumem čtenářů a čtení.* Čtenář: měsíčník pro knihovny, 2014, 66(2), s. 43–47. ISSN 0011-2321. [cit. 2022-02-15]. Dostupné také z: <https://svkkl.cz/en/ctenar/clanek/1088>

TRÁVNÍČEK, Jiří, *Čtenáři a čtení v České republice, 2018 – tisková zpráva.* [online]. [cit. 2022-03-05]. Dostupné z: <https://ipk.nkp.cz/odborne-cinnosti/ctenarstvi-1>

Seznam grafů a tabulek

Seznam grafů:

Graf 1 – Čemu se ve svém volném čase nejvíce věnuješ? (otázka č. 3).....	46
Graf 2 – Obliba čtení (otázka č. 4).....	47
Graf 3 – Výsledky odborných škol (otázka č. 4).....	48
Graf 4 – Výsledky gymnázií (otázka č. 4).....	48
Graf 5 – Čtení povinné a volnočasové četby (otázka č. 5).....	48
Graf 6 – Výsledky odborných škol (otázka č. 5).....	49
Graf 7 – Výsledky gymnázií (otázka č. 5).....	49
Graf 8 – Jak často čteš knihy? (otázka č. 6).....	49
Graf 9 – Výsledky odborných škol (otázka č. 6).....	50
Graf 10 – Výsledky gymnázií (otázka č. 6).....	50
Graf 11 – Jak nejčastěji získáváš knihy? (otázka č. 7).....	51
Graf 12 – Podle čeho si nejčastěji vybíráš knihy? (otázka č. 8).....	52
Graf 13 – Jaké z následujících kritérií je pro tebe nejdůležitější? (otázka č. 10).....	53
Graf 14 – Motivace ke čtení (otázka č. 9).....	53
Graf 15 – Výsledky odborných škol (otázka č. 9).....	54
Graf 16 – Výsledky gymnázií (otázka č. 9).....	54
Graf 17 – Označ tvůj nejoblíbenější žánr (otázka č. 11).....	56
Graf 18 – Čteš i knihy mimo povinnou četbu? (otázka č. 16).....	63
Graf 19 – Inspiruje tě učitel literatury ke čtení? (otázka č. 17).....	65
Graf 20 – Povídate si v hodinách literatury o volnočasové četbě? (otázka č. 18).....	66
Graf 21 – Výsledky odborných škol (otázka č. 18).....	66
Graf 22 – Výsledky gymnázií (otázka č. 18).....	66
Graf 23 – Povídate si s kamarády o knihách, které ve volném čase čtete? (otázka č. 19).....	67
Graf 24 – Výsledky odborných škol (otázka č. 19).....	67
Graf 25 – Výsledky gymnázií (otázka č. 19).....	67
Graf 26 – Četli ti rodiče v dětství? (otázka č. 20).....	68
Graf 27 – Vliv rodičů na čtenářství 1.....	69
Graf 28 – Vliv rodičů na čtenářství 2.....	69
Graf 29 – Vliv rodičů na čtenářství 3.....	69
Graf 30 – Chodíš si půjčovat knihy do knihovny? (otázka č. 21).....	70

Seznam tabulek:

Tabulka 1 – Rozdělení vzorku respondentů dle typu školy a pohlaví.....	44
Tabulka 2 – Máš nejoblíbenějšího autora? Jakého? (otázka č. 12).....	57
Tabulka 3 – Jaká je tvá nejoblíbenější kniha? (otázka č. 13).....	59
Tabulka 4 – Napiš název poslední knihy, kterou jsi v poslední době přečetl a bavila tě. (otázka č 14).....	60
Tabulka 5 – Napiš název knihy, která tě v poslední době opravdu NEbavila (otázka č 15).....	62
Tabulka 6 – Čteš i četbu mimo povinnou literaturu? (otázka č 16).....	64

Seznam příloh

Příloha A: Dotazník

Příloha A: Dotazník

Čtenářské preference studentů středních škol

Dobrý den,

jmenuji se Kateřina Ortová a studuji Pedagogickou fakultu Univerzity Hradec Králové. V závěru svého studia se ve své diplomové práci věnuji výzkumu čtenářských preferencí studentů středních škol.

Věnujte proto, prosím, několik minut svého času na vyplnění následujícího dotazníku. Vaše odpovědi budou anonymní. Při vyplňování dotazníku prosím o upřímnost.

Děkuji za spolupráci.

1 Jsem:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

žena muž

2 Chodím na:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

střední odbornou školu gymnázium

3 Čemu se ve svém volném čase nejvíce věnuješ?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu nebo více odpovědí*

čtení knih přípravě do školy trávím čas s kamarády počítačovým hram jsem na internetu jsem na sociálních sítích

sportu jiným koníčkům

jiné...

4 Čtení knih mě:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- baví nebaví, ale čtu ze školní povinnosti

5 Čtu:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- jen povinnou četbu povinnou i volnočasovou četbu jen volnočasovou četbu

6 Jak často čteš knihy?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- denně několikrát v týdnu několikrát v měsíci několikrát do roka

7 Jak nejčastěji získáváš knihy?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- jako dárky sám si je kupuji půjčuji v knihovně půjčuji od kamarádů máme doma knihovnu

8 Podle čeho si nejčastěji vybíráš knihy?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- doporučení přátel a spolužáků doporučení učitele doporučení rodičů podle sebe a svých zájmů
 podle uživatelských recenzí

9 Čtu především proto, že:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- musím číst do školy baví mě to a je to pro mě forma relaxace chci se dozvědět nové informace hledám citový zážitek, ztotožnění

10 Jaké z následujících kritérií je pro tebe při výběru knihy nejdůležitější?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- vzhled obálky počet stran poutavý název obsah

11 Označ tvůj nejoblíbenější žánr.

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- pohádky pověsti dobrodružné romány divčí romány fantasy, sci-fi detektivky
 básně komiksy historické romány literatura s válečnou tematikou autobiografie

12 Máš nejoblíbenějšího autora? Jakého?

13 Jaká je tvá nejoblíbenější kniha?

14 Napiš název poslední knihy, kterou jsi v poslední době přečetl a bavila tě.

15 Napiš název knihy, která tě v poslední době opravdu NEbavila.

16 Čteš i knihy mimo povinnou četbu?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- ne, nemám na to čas ne, nechci
 ano, naposledy jsem četl/a

17 Inspiruje tě učitel literatury ke čtení knih?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano, učitel mi často doporučuje knihy, které mě zaujmou. Ne, učitel nerozumí mým čtenářským potřebám.

18 Povídate si na hodinách literatury o knihách, které jste přečetli ve svém volném čase?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- ano, často někdy, když zbyde čas nikdy

19 Povídate si s kamarády o knihách, které ve volném čase čtete?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- ano, často ano, občas o knihách se s kamarády nikdy nebavím

20 Četli ti rodiče v dětství?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- ano, každý den ano, poměrně často spíš ne rodiče mi nikdy nečetli

21 Chodíš si půjčovat knihy do knihovny?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- ano ne